

Rizikové chování žáků 2. stupně základních škol

Bc. Isabela Živnůstková

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Isabela Živnůstková
Osobní číslo: H22815
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Rizikové chování žáků 2. stupně základních škol

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti dospívání, rizikového chování a delikvence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ ed., 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.

KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK, 2015. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-860-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

NEŠPOR, Karel, 2007. Návykové chování a závislost. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-267-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0956-0.

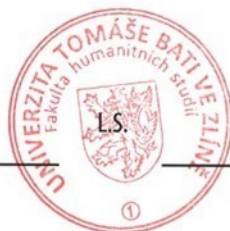
Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **11. prosince 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 11. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 19.4.2024

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě

pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou rizikového chování žáků druhého stupně na základní škole. Teoretická část se skládá ze tří kapitol, kdy v první kapitole je představena problematika rizikového chování, dále v druhé kapitole je popsána možná prevence rizikového chování, včetně prevence ve školských zařízeních. Poslední, třetí kapitola se věnuje vývojovému období adolescence a pubescence. V praktické části výzkumu bylo cílem zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol, jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji a také zjistit, jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování. Výzkumu se zúčastnilo 147 žáků ze šestých, sedmých, osmých a devátých tříd základní školy. Výzkum byl kvantitativního charakteru a získávání dat probíhalo pomocí dotazníkového šetření. Výsledky byly poskytnuty vybrané škole jako podklad pro tvorbu preventivní strategie pro následující školní rok.

Klíčová slova: rizikové chování, prevence, adolescence, pubescence, základní škola, vrstevnická skupina

ABSTRACT

The thesis deals with the issue of risky behaviour of pupils in the second grade at primary school. The theoretical part consists of three chapters where the issue of risky behaviour is presented in the first chapter, then in the second chapter it describes possible prevention of risky behaviour, including prevention in schools. The final, third chapter is devoted to the developmental period of adolescence and pubescence. In the practical part of the research, the aim was to find out what the level of risky behaviour in primary school pupils was, what form of risky behaviour occurred most often in pupils, and also to see what the link was between peer pressure and the occurrence of risky behaviour. The research involved 147 pupils in the sixth, seventh, eighth and ninth grades of the primary school. The research was quantitative in nature and the extraction of data was done through a questionnaire survey. The results were provided to the selected school as a basis for developing a prevention strategy for the following school year.

Keywords: risk behaviour, prevention, adolescence, pubescence, primary school, peer group

Ráda bych poděkovala mojí vedoucí diplomové práce, paní doktorce Zuzaně Hrnčířkové, za skvělé vedení při tvorbě této práce. Taktéž určitě chci poděkovat mojí rodině a příteli za podporu, kterou mi projevovali během mého studia. Mám vás moc ráda!

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	11
1.1 PŘÍČINY VZNIKU RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	13
1.2 VYBRANÉ TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	16
1.3 SYNDROM RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V DOSPÍVÁNÍ	23
2 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	25
2.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE	25
2.2 MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM	28
2.3 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVISŤE	29
3 DOSPÍVÁNÍ.....	32
3.1 PUBESCENCE	33
3.2 ADOLESCENCE	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	40
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	41
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	41
4.4 POJETÍ VÝZKUMU	41
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	42
4.7 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	46
5 ANALÝZA DAT	48
6 INTERPRETACE DAT	63
6.1 JAKÁ JE MÍRA RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U ŽÁKŮ DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL?	63
6.2 JAKÁ FORMA RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ SE U ŽÁKŮ VYSKYTUJE NEJČASTĚJI?	69
6.3 JAKÁ JE SOUVISLOST MEZI VRSTEVNICKÝM TLAKEM A VÝSKYTEM RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ ŽÁKŮ.	71
7 DISKUZE	74
ZÁVĚR	77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
SEZNAM GRAFŮ	84
SEZNAM TABULEK.....	85
SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na téma rizikové chování u žáků druhého stupně základních škol. Období dospívání je jistě nelehké období, plné výzev. Na formování naší osobnosti se podílejí různé faktory, díky kterým si každý formuje vlastní osobnost a identitu. Na začátku vývoje jsou nejdůležitější rodiče, od jejichž vlivu se postupem času dospívající začíná odpoutávat a začíná se vyskytovat vliv školy. Základní školy mají velký vliv na formování osobnosti jedince, protože právě ve škole se formuje základní charakter a dovednosti, které jedinci budou sloužit celý život. Musíme také zmínit, že s přibývajícím věkem se na formování osobnosti taktéž podílí vrstevnická skupina. Z hlediska faktorů, které ovlivňují výskyt rizikových aktivit je vrstevnická skupina důležitou oblastí, která má na jedince právě v dospívání největší vliv. Z výroční zprávy České školní inspekce z roku 2021/2022 je viditelné, že se zvýšil počet škol, kde se rizikové chování vyskytlo. Největší nárůst byl spatřován v agresi a násilí (3,1 %) a poškození majetku a vandalismu (3 %). Jako příčinu výskytu tohoto typu chování můžeme brát negativní vliv sociálních sítí, krizové situace v rodině a taktéž nedostatečnou výchovu (Zatloukal et al., 2022).

Tato diplomová práce se v teoretické části zaměřuje na problematiku rizikového chování žáků na základní škole. První kapitola rozebírá pojmy související s rizikovým chováním. Druhá kapitola se zaměřuje na prevenci rizikového chování a na specifika prevence ve školním prostředí. Poslední kapitola se věnovala období adolescence a pubescence. Cílem praktické části v této práci je podrobněji prozkoumat faktory a mechanismy, které ovlivňují výskyt rizikového chování u žáků na základní škole. Dále se zaměříme na prevenci a intervenci, pomocí které mohou základní školy rizikovému chování předcházet a následně v rámci školního prostředí řešit. Taktéž se zaměřuje na nejvíce vyskytované rizikové chování v rámci školy a jednotlivých tříd. V neposlední řadě se zaměříme na vliv právě vrstevnické skupiny na výskyt rizikového chování u žáků základní školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Tato kapitola popisuje rizikové chování, druhy rizikového chování a následně tyto druhy rozebírá více podrobněji.

V odborné literatuře se můžeme setkat s mnoha pojmy popisujícími rizikové chování. Vymezuje formy chování jedinců, které jejich společnost, nebo kultura neakceptuje a mnohdy je až odsuzuje a zakazuje. Společnost tyto formy chování nazývá jako abnormální, delikventní, kriminální chování nebo problémové chování. Literatura obsahuje mnoho pojmenování, a tak tyto názvy tedy jsou mnohdy brány jako synonyma. Existuje však mezi těmito pojmenováními rozdíl a může dojít k vzájemnému neporozumění dané problematiky. Vzorce rizikového chování jsou souborem fenoménů, které můžeme vědecky zkoumat a lze jim předejít prevencí a intervencí. Rizikové chování tak vnímáme jako soubor vnějších projevů a aktivit, které jsou brány jako nebezpečné a mají negativní vliv na jedince i jeho okolí (Dolejš, 2010).

Ministerstvo vnitra České republiky definuje pojem riziko jako „*Možnost, že s určitou pravděpodobností vznikne událost, kterou považujeme z bezpečnostního hlediska za nežádoucí.*“ (2003, n.d.)

Miovský (2010) chápe rizikové chování jako jednání, kdy důsledkem tohoto jednání je nárůst zdravotních, sociálních, výchovných a jiných rizik pro samotného jedince nebo pro společnost, ve které se jedinec nachází. Dle Širůčkové (2012) je rizikové chování takové, které má negativní dopad na jedince samotného i jeho okolí.

Ambrožová a kol. (2010) rizikové chování chápe jako široký termín, který zahrnuje nejen jednání, které může vést k úrazům, ale také závislosti, hrozby pro ostatní, poškození majetku a další aspekty. Rizikové chování lze definovat jako jakoukoli cílenou aktivitu jednotlivce, jejíž následky mohou zahrnovat zranění, úmrtí, trvalé postižení nebo jiné snížení kvality života jednotlivce riskujícího a dalších lidí. Toto chování může rovněž způsobit narušení vztahů, duševního zdraví a může mít i ekonomické a materiální důsledky. Jedinec může tyto aktivity provádět buď samostatně, nebo ve skupině s ostatními.

Pojem riziko znamená zvýšenou pravděpodobnost výsledku, který bude negativní. Rizikové chování tedy charakterizujeme jako takový druh chování, u kterého je výsledek nejistý a může být jak pozitivní, tak negativní. Toto chování je spojeno s určitou mírou nejistoty ohledně toho, jak se výsledek vyvine. Vysoce rizikové chování je pak definováno větší

variabilitou a nejistotou ohledně možných výsledků, což znamená, že může vést k výrazně odlišným a nečekaným důsledkům. (Duell a Steinberg, 2019)

Vzhledem k tomu, že mnoho zdravotně rizikového chování započatého během dospívání často přechází do dospělosti, může mít celoživotní negativní dopady na zdravotní výsledky, dosažené vzdělání, zaměstnání, bydlení a celkovou kvalitu života. (Kann et al., 2018)

(Lerner a Steinberg, 2009) tvrdí, že dospívání je obdobím, kdy se specifické typy problémů objevují s větší pravděpodobností než v jiných obdobích vývoje. V průběhu puberty prochází jedinci dvěma odlišnými cestami. Na jedné straně mnozí z nich prochází tímto vývojovým obdobím bez významných problémů. Na druhé straně však v období adolescence vzrůstá výskyt různých duševních problémů a hrozeb pro fyzické zdraví, zvyšuje se výskyt několika psychiatrických poruch, včetně deprese, poruch chování a poruch ve stravování. Zároveň se v tomto období zvyšuje riziko spojené s kouřením, zneužíváním návykových látek a nechráněným sexem.

Jedinec zkoumá a objevuje svět kolem sebe, své okolí a sám sebe. Během této doby se angažuje v širokém spektru různých činností, přičemž některé z nich jsou považovány za bezpečné, jako jsou volnočasové kroužky, organizovaný sport nebo umělecké zájmy. Avšak mládež také experimentuje s různými nebezpečnými a riskantními činnostmi, například užívání drog, vandalismus, parkour, nebezpečné řízení motorových vozidel a další. Míra a povaha těchto bezpečných a rizikových aktivit jsou vždy individuální a závisí na řadě faktorů (Dolejš a Orel, 2017). Jedinec v tomto období nepředvídá možné důsledky, a proto mladí lidé více riskují a mají méně zábran (Šimíčková-Čížková, 2008).

Miovský (2010) dělí základní typy rizikového chování na:

- záškoláctví,
- šikanu a extrémní projevy agrese,
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rasismus a xenofobii,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,
- závislostní chování,
- spektrum poruch příjmu potravy,

- okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte.

Ambrožová (2010) tvrdí, že spousta rizikových aktivit probíhá současně nebo jsou vzájemně provázány. Dělí rizikové aktivity následovně:

- Extrémní a adrenalinové sporty,
- adrenalinové a hazardní zábavy,
- experimentování a riskování,
- zneužívání drog a alkoholu a další závislosti,
- vztahy a sex, promiskuita, prostituce, sexuální zneužívání,
- šikana, vzájemná agrese, násilí,
- protiprávní jednání a kriminalita
- další rizikové projevy a problémy u dětí a mladistvých (jako poruchy příjmu potravy a sekty).

Sobotková (2014) do forem rizikového chování řadí i rizikové chování na internetu, vandalismus a lhaní, které doposud není společností vnímáno jako rizikové chování.

1.1 Příčiny vzniku rizikového chování

V této části se zaměříme na vliv tří klíčových kontextů vývoje v období dospívání na chování a formování rizikového chování. Myslíme tím rodinu, školu a prostředí vrstevníků.

Při analýze rizikového chování je důležité zohlednit mnoho osobních i sociálních faktorů. Tyto faktory se vzájemně propojují a nejsou izolované, přičemž jejich vliv se projevuje jak v různých kontextech, ve kterých se jedinec nachází, tak v průběhu jeho vývoje. Během adolescence hraje klíčovou roli prostředí, v němž se mladí lidé nachází, při formování rizikového chování. Rodina, škola a prostředí vrstevníků představují hlavní kontexty socializace v dětství a dospívání.

Všechny tyto kontexty spolu ovlivňují vývoj dítěte, přičemž **vliv rodiny** je považován za nejdůležitější. Rodina je „*skupina osob spojená manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adoptí, které tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci.*“ (Jandourek, 2012)

Primárními osobami, které ovlivňují jejich vývoj, jsou rodiče a rodinní příslušníci, kteří přispívají k primární socializaci. Rodina a její členové jsou od začátku jeho vývoje pro dítě

vzorem chování a zdrojem zkušeností, stávají se terčem jeho pozorování a bezděčného napodobování (Vágnerová a Lisá, 2021).

Z hlediska společnosti by měla rodina plnit funkce biologické, ekonomické, sociální a psychologické. Pokud rodina nespĺňuje některou z těchto funkcí, hovoříme o afunkční nebo dysfunkční rodině. Tato rodina není schopna zajistit zdravý a normální vývoj dítěte a vytváří prostor pro rizikové chování (Fischer a Škoda, 2014a). Zmiňuji také situaci, kdy rodiče nemohou, neumějí nebo nechťejí správně pečovat o své dítě z různých důvodů:

- Nemohou se starat – rodiče mohou být omezeni nepříznivými přírodními podmínkami nebo situacemi jako přírodní katastrofy nebo narušením celého rodinného systému, například nemocí nebo úmrtím.
- Neumějí se starat - rodiče nejsou schopni postarat se o základní potřeby dítěte z důvodu vlastní nezralosti nebo neschopnosti vyrovnat se se zvláštními situacemi, jako je mimomanželské narození dítěte nebo zdravotní postižení.
- Nechťejí se starat - některé poruchy osobnosti rodičů mohou vést k nedostatečné, žádné nebo dokonce škodlivé péči o dítě. Tuto péči lze označit jako zanedbávání dítěte. (Fischer a Škoda, 2014a).

K rizikovému chování může přispět ztráta v rodině, zavržení dítěte rodinou, dlouhodobý konflikt v rodině, nedostatečná komunikace dítěte s rodiči, dysfunkční rodina, a také socioekonomický status rodiny, kdy v tomto případě je absence rodičovského dohledu na dítě. Také k rizikovému chování může napomocť výchovný styl v rodině, ať už příliš autoritativní nebo příliš benevolentní (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014). V porovnání s 80. a 90. lety 20. století se výrazně mění výchovný styl rodičů, jak v emocionálním vztahu, tak v řízení. V mnoha rodinách převládá negativní emocionální vztah k dítěti a slabé nebo dokonce rozporné řízení. Vztah mezi rodičem a dítětem je klíčový pro zdravý vývoj dítěte. Pokud tento vztah chybí, může se u dítěte vyvinout porucha poutání, která se projevuje různými problémy. Tyto problémy jsou typické a mohou zahrnovat nedostatečné řízení denních rituálů dětí, nedostatečnou péči o zdravou stravu, oslabení komunikace mezi rodiči a dětmi a další. To jsou jen některé z mnoha problémů, které ovlivňují psychiku dětí a které se následně projevují i ve školním prostředí (Čerešník, 2017).

Výše zmíněné problémy se pak přenášejí do školního prostředí. (Sobotková, 2014) uvádí, že školní prostředí, ve kterém dospívající tráví většinu svého času, hraje klíčovou roli ve formování jejich postojů, sociálních dovedností a vztahu ke vzdělání. Také zaujímá názor,

že pozitivní vztah ke škole je významný faktor v prevenci drogových závislostí, což naznačuje, že prostředí školy může sloužit jako ochranný prvek v rámci rizikového chování mládeže. Šikana ve školách je jedna z mnoha problematik řešených ve školním prostředí. Důležitost školního prostředí spočívá v jeho schopnosti formovat nejen akademické dovednosti, ale také sociální kompetence a hodnoty, které mohou mít dlouhodobý dopad na život jedince.

Jak jsme už výše zmínili, primární socializační činitel je rodina. Nicméně k úplnému a vyváženému rozvoji potřebují jedinci interakci s lidmi různého věku, zejména se svými vrstevníky, protože vrstevnické skupiny mají zásadní vliv na jejich vývoj a výchovu. Třetím hlavním kontextem socializace v období dospívání je **prostředí vrstevníků**, které získává zvláštní význam právě v adolescenci. V tomto období se projevuje rizikové a antisociální chování adolescentů zejména v rámci jejich vrstevnických vztahů. Příslušnost ke skupině obvykle vyžaduje určitou míru konformity k zájmům a normám skupiny, které se nemusí plně shodovat se zájmy jednotlivce. Skupina může vyvíjet tlak na jednotlivce, aby se přizpůsobil skupinové normě a projevil tak svou loajalitu. Je však důležité zdůraznit, že skupinový tlak nemusí vždy mít negativní účinek, avšak z pochopitelných důvodů se většina odborné literatury zaměřuje na jeho problematické aspekty, zejména v kontextu dospívání (Sobotková, 2014).

Děti tráví stále více času jak ve formálních, tak v neformálních skupinách. Formální skupiny, jako je například školní třída, mají jasně definované cíle, normy a pravidla. Na druhou stranu neformální skupiny vznikají spontánně zejména z touhy uspokojovat lidské potřeby. Tyto skupiny mohou vznikat i vyčleněním z formálních skupin, jako jsou například spolužáci ve škole. Důležitost obou typů skupin spočívá v poskytování prostředí pro interakci, učení se sociálním dovednostem a budování vztahů. Během dospívání je přirozené, že každý jedinec začne hledat a formovat svou osobní identitu. Tento proces často provází konflikty s rodiči nebo jinými autoritami, protože jedinec se snaží definovat své vlastní hodnoty, preference a cíle. V tomto procesu hledání své identity, se vrstevnická skupina stává klíčovým prostředím, kde jedinec nachází své "já" a kde jeho vrstevníci hrají stále významnější roli. Během adolescence začínají mít vrstevníci čím dál větší vliv na dospívajícího jedince, protože sdílejí podobné prožitky a problémy. Pro mladistvého se vrstevnická skupina stává důležitým prostředím, kde nachází porozumění, podporu a sounáležitost. Tento vliv vrstevníků může být zvláště výrazný u jedinců z rodin s dysfunkčními vztahy, kteří hledají

v prostředí vrstevníků to, co jim může chybět v rodinném prostředí - pocit sounáležitosti, bezpečí, jistoty, emocionální podpory a uznání (Vágnerová a Lisá, 2021).

Každá vrstevnická skupina má své vlastní hodnoty, normy a ideály, které utvářejí prostředí, ve kterém se členové skupiny pohybují. Tyto hodnoty a normy mohou být implicitní nebo explicitní a odrážejí společenské, kulturní a individuální prvky, které jsou pro členy skupiny důležité. Vrstevnické skupiny se často formují kolem sdílených zájmů, aktivit, hodnot nebo životních stylů. Tyto společné prvky vytvářejí pouta mezi jednotlivými členy skupiny a posilují pocit sounáležitosti. Komunikace ve vrstevnické skupině často reflektuje tyto sdílené hodnoty a normy a může být ovlivněna specifickými slangovými výrazy, gesty nebo způsoby vyjadřování (Matoušek a Matoušková, 2011).

1.2 Vybrané typy rizikového chování

Pro účely diplomové práce budou podrobněji popsány vybrané typy rizikového chování, jež jsou pak následně předmětem našeho výzkumu.

Užívání drog, alkoholu a jiné závislostní chování

MKN – 10 (2023) definuje závislost jako „*Soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládání při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, priorita v užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav.*“

Jedinec si může závislost vybudovat v souvislosti s konkrétní psychoaktivní látkou (např. tabák nebo alkohol), skupinou látek (např. opioidy) nebo dokonce s širším spektrem farmakologicky rozličných psychoaktivních substancí.

Znaky závislosti dle (Nešpor, 2007):

- a) Výrazná touha nebo pocit nutkání užívat látku,
- b) problémy se sebeovládáním při užívání látky,
- c) fyzický odvykací stav (Látka je užívána s úmyslem zmírnit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky nebo se objevuje odvykací stav charakteristický pro konkrétní látku.),
- d) projevy tolerance k účinkům látky, vyžadující vyšší dávky látky k dosažení původně vyvolaného účinku nižšími dávkami,

- e) postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívání psychoaktivní látky a zvýšené množství času věnovaného získávání nebo užívání látky nebo zotavování se z jejích účinků,
- f) pokračování v užívání látky i přes jasný důkaz škodlivých následků na organismus, jako jsou poškození jater, depresivní nebo toxické poškození mozku.

Rozdělení závislostí dle Křížové (2021):

- a) Látková závislost - u tohoto druhu závislosti se jedinec stává závislým na psychoaktivní látce (alkohol a tabák) nebo skupině psychoaktivních látek (opioidy, kanabioidy, stimulační drogy, halucinogeny, léky, a těkavé látky). Tato závislost může být psychická i fyzická, důležité však je, že závislost je spojená s látkou, která vyvolává účinky na tělo a na vědomí.
- b) Nelátková závislost - můžeme nazvat také jako závislost behaviorální, která se projevuje jako závislost na určité činnosti a faktorech s ní spojených. Můžeme zde zařadit pyromanii, kleptomanii, patologické hráčství, workoholismus a závislost na sexu. Podstatou těchto závislostí je touha po nějaké činnosti.

Záškoláctví

Čapek, Navarová a Ženatová (2017) uvádí, že v literatuře je definice záškoláctví nejednotná. Nicméně, k záškoláctví dochází „Když žák úmyslně zamešká školní vyučování a nemá pro svou absenci legitimní důvod.“ (Čapek, Navarová a Ženatová, 2017). také uvádějí, že záškoláctví pro jedince může sloužit jako obranné jednání, kdy mladiství utíká před něčím, co mu je nepříjemné. nejvyšší riziko pro vznik tohoto chování je období puberty. Největší výskyt tohoto fenoménu je v období, kdy mladiství navštěvuje druhý stupeň a nejméně na prvním stupni. Avšak zdůrazňují, čím dřív se toto chování vyskytne, tím závažnější bývá důvod a větší důsledky do budoucna (Čapek, Navarová a Ženatová, 2017).

Kyriacou (2005) záškoláctví dělí na:

- a) Pravé záškoláctví – mladiství do školy nechodí, zatímco si jeho rodiče myslí, že do školy dochází.
- b) Záškoláctví s vědomím rodičů – situace, kdy žák do školy nepříjde a rodič o tomto skutku ví. K tomuto dochází, když rodič nechá dítě doma z důvodu, že mu pomáhal doma, v práci nebo se doma staral o někoho nemocného. Také může jít o situaci, kdy

se rodič vůči vzdělání staví negativně nebo když je rodič příliš benevolentní a přistoupí na každé přání svého dítěte.

- c) Záškoláctví s klamáním rodičů – jde o situaci, kdy mladiství oklame své rodiče, s tím, že mu není dobře, a tak ho rodič nechá doma. Většina rodičů tuto skutečnost berou jako dostačující, aby dítě nechali doma a omluvenku mu napsali.
- d) Útěky ze školy – žák do školy chodí, nechá si zapsat přítomnost a následně ze školy odejde.
- e) Odmítání školy – týká se žáků, kterým školní docházka způsobuje psychické potíže, například přesvědčení, že učivo je moc těžké, strach ze šikany, školní fobie nebo deprese.

Šikana a extrémní projevy agrese

(Harsa et al., 2012) charakterizuje agresivitu jako „určitou vlastnost, povahový rys. Je determinována biologicky (dědičností), kognitivně (učení) i psycho – sociálně (emoční oblast a vliv vnějšího prostředí). Tato vlastnost je u každého člověka ve větší nebo menší míře přítomna.“

Zatímco agrese „je chápána jako jakákoliv forma chování, jejímž cílem je záměrně někoho poškodit nebo mu ublížit. Agrese nemusí vždy vyjadřovat jenom negativní projev v chování. Agresivní postoj může mít i sociálně žádoucí efekt, například v případě překonávání překážek k vytyčenému cíli.“ (Harsa et al., 2012)

Agresor je aktivním subjektem, který vykonává agresi. Agresor může mít určitý cíl své agresivní činnosti, ačkoli tento cíl může být často patologický nebo nezdravý. Agresi může vykonávat fyzickými, verbálními nebo jinými prostředky s úmyslem způsobit újmu nebo zastrážit druhou stranu. Agresor může být motivován různými faktory, včetně osobních emocí, sociálního prostředí nebo psychologických stavů. Je důležité rozumět motivacím agresorů a hledat způsoby, jak adekvátně reagovat na jejich chování. Agresivitu je třeba chápat jako složitý fenomén, který má jak biologické, tak sociální kořeny. Kontrola, kultivace, regulace a usměrňování agresivity jsou důležité pro udržení harmonických vztahů mezi lidmi a dodržování společenských norem. Agresivita může být chápána jako určitá dispozice nebo tendence k agresivnímu chování, která může být ovlivněna jak vrozenými, tak získanými faktory. Agresivní chování může být reakcí na nepříjemné nebo frustrující situace, kdy jedinec cítí, že je mu ublíženo nebo že je mu bráněno ve vykonávání jeho potřeb

či cílů. Je nutné najít způsoby, jak tuto agresivitu regulovat a transformovat do prosociálních forem chování, které nezpůsobují škodu ostatním (Harsa et al., 2012).

Šikana a kyberšikana

Šikana je ubližování jedinci, který se není schopen nebo se neumí bránit. Šikana obvykle zahrnuje opakované jednání, ale v extrémních případech může být i jednorázová událost považována za šikanu, zejména pokud existuje hrozba opakování. Šikana je rozšířený a negativní fenomén, který může drasticky ovlivnit život šikanovaného jedince (Říčan a Janošová, 2010).

Podle Koláře (2011) jsou charakteristiky šikany následující:

- a) záměrnost - jednání je záměrné, s úmyslem poškodit nebo ublížit,
- b) trvání v čase - šikana je opakovaná a trvá delší dobu,
- c) asymetrie síly - existuje nerovnováha síly mezi agresorem a obětí, která se může projevit fyzicky, psychicky nebo sociálně,
- d) následky - oběť není schopna účinně se bránit, což může vést k nízkému sebevědomí, pochybnostem o sobě, vyhubavému chování, depresi nebo dokonce k myšlenkám na sebevraždu.

Dle (Říčan a Janošová, 2010) šikanu můžeme rozdělit na přímou a nepřímou.

Přímá šikana je velmi rozmanitá a projevuje se zejména násilím všeho druhu, což zahrnuje působení bolesti bitím nebo kopáním, poškozování a odcizování osobního majetku, oblečení, školních potřeb, jídla, peněz atd. Dále slovním napadáním, například nadávky, posměch a urážky šikanovaného. V extrémních případech i zotročování, což se projevuje hrozbami nebo fyzickým napadáním šikanovaného, aby konal něco ponižujícího nebo protiprávního, např.: ukradl něco v obchodě, ublížil jinému žákovi.

Nepřímá šikana se projevuje sociální izolací spolužáka, který je ignorován ostatními, spolužáci se šikanovaným nemluví, kolektiv ho vylučuje z činností skupiny atd. Tento druh šikany, který je častější mezi dívkami, může být někdy trýznivější než přímá forma šikany. Nepřímá šikana často souvisí s přímou šikanou, a může být zahájena jak přímou, tak nepřímou formou. Dítě, které je otevřeně šikanováno, postupně ztrácí respekt ve skupině a stává se izolovaným. Naopak, izolované dítě je vždy v nebezpečí, že se stane terčem nadávek a fyzických útoků, pokud situace vyescaluje (Říčan a Janošová, 2010).

Nutno zmínit v souvislosti se šikanou i kyberšikanu. **Kyberšikana** je záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků na sociálních sítích. Tento druh šikany překračuje hranice tradičních prostředí, jako jsou školy nebo pracoviště. Kyberšikana zahrnuje zasílání obtěžujících, vulgárních, zesměšňujících nebo výhružných zpráv. Často dochází k posilování klasické šikany, například tím, že jsou natočeny choulostivé, ponižující nebo jinak nepříjemné situace oběti a tyto záznamy jsou následně sdíleny na sociálních sítích. Kyberšikana představuje závažný problém v mnoha zemích a má škodlivé důsledky pro oběti (Harsa et al., 2012).

Sexuální rizikové chování

Objevování vlastní sexuality je pro mladé lidi klíčovým aspektem v období adolescence, a často je provázáno různými zdroji informací a riziky. Nejčastějším zdrojem informací o sexualitě pro mladé lidi jsou jejich kamarádi a internet. Naopak, rodina a škola často poskytují nedostatečné informace v této oblasti (Sobotková, 2014).

Během tohoto procesu objevování sexuality se mladí lidé mohou vystavovat různým rizikům. Tyto rizika mohou zahrnovat nechtěné těhotenství, sexuálně přenosné nemoci, ale také emoční a psychologické následky spojené se sexuální aktivitou v raném věku či nevhodnými partnerskými vztahy. Je důležité, aby mladí lidé měli přístup k relevantním a spolehlivým informacím o sexualitě, a to nejen od svých vrstevníků, ale také od rodiny a ve škole. Poskytnutí komplexní sexuální výchovy může pomoci mladým lidem lépe porozumět jejich tělu, vztahům a rozhodování ve vztahu k sexuálnímu životu, což může přispět k snížení rizikového chování a k vědomému a zdravému prožívání sexuality (Krejčová, 2011).

Sexuální zneužívání v adolescenci je závažným problémem. Zneužívání ze strany vlastních rodičů představuje traumatizující zkušenost, která má dlouhodobé negativní dopady na vývoj osobnosti dítěte. Traumatické aspekty sexuálního zneužívání spočívají nejen v násilném a bolestivém chování zneužívající osoby, ale také v gratifikujícím a stimulujícím chování. Tato situace je často spojena s pocitem zmatku, viny a hanby u oběti. Důsledky sexuálního zneužívání mohou ovlivnit celý život postiženého jedince, zasahují do jeho emocionálního, sociálního a psychického zdraví (Kocourková a Schmidtová, 2004).

Nešpor (2007) v kontextu sexuálně rizikového chování také mluví o problému hypersexuality, kdy sex může fungovat jako prostředek úniku před nevyřešenými problémy

v jiných oblastech života nebo jako náhrada pro uspokojení jiných citových a psychologických potřeb.

Delikventní chování a kriminalita

Problémové chování, jako je záškoláctví nebo vandalismus, může být prvním signálem možného přechodu k chování sociálně patologickému a následně k delikventnímu. Delikventní chování je definováno jako činnost, která porušuje zákonné a jiné normy chování a přináší společnosti nebo jednotlivcům újmu. Tento termín zahrnuje jak protispolečenské chování (predelikventní), tak kriminalitu (delikventní). Delikventní chování je často charakterizováno porušováním pravidel a norem, ačkoliv nedosahuje nutně úrovně trestného činu. Často se týká nezralých jedinců, kteří ještě nejsou trestně odpovědní nebo jejichž chování nedosahuje úrovně, která by byla považována za trestně postihnutelnou. Termín delikventní chování se často používá při diskusi o trestné činnosti mladistvých, kteří nejsou plně trestně odpovědní (Sobotková, 2014).

Trestná činnost je jedním z hlavních indikátorů delikventního chování. Trestná činnost zahrnuje jednání, které porušuje zákon a je považováno za společensky nepřijatelné nebo škodlivé. Mezi trestnou činností mohou patřit různé formy protiprávního jednání, jako jsou krádeže, loupeže, poškozování majetku, útoky na osoby, a mnoho dalších. Pro mladistvé je trestná činnost zvláště znepokojující, protože může mít vážné důsledky pro jejich budoucnost. Často se začínají propadat do cyklu delikventního chování, který může vést k dalším trestným činům a potížím se zákonem. Kriminalita je chování, které je společností vnímáno jako trestné a jsou sankcionovány dle trestního zákona (Fischer a Škoda, 2014a).

Charakteristika delikvence mládeže:

- Trestná činnost je často prováděna ve skupině nebo s pomocí spolupachatelů. Skupina může výrazně ovlivnit rozhodnutí jednotlivce a podněcovat k páchání trestných činů.
- Mladí pachatelé často jednájí impulzivně a živelně, pod vlivem momentálních emocí, spíše než na základě rozumné úvahy.
- Alkohol a další návykové látky mohou zvyšovat agresivitu a snižovat inhibice, což může vést k neadekvátním reakcím a trestné činnosti.

- Při přípravě trestné činnosti často chybí plánování, a tak trestná činnost může být nedokonalá. Trestná činnost je často charakterizována neúměrnou tvrdostí a devastací.
- Mladí pachatelé často kradou předměty, které potřebují nebo které se jim líbí, a mohou je rozdělit ve skupině.
- Při rozdělování získaných prostředků je viditelná hierarchie ve skupině a dle ní podíl na spáchané trestné činnosti (Sobotková, 2014).

Záměrné sebepoškozování

(Kriegelová, 2008) definuje záměrné sebepoškozování jako „*přímou a záměrnou destrukci nebo poškození vlastních tělesných tkání bez vědomého suicidálního záměru.*“

„*Sebepoškozování představuje chování bez vědomého a cíleného záměru zemřít, jehož důsledkem je poškození tělesné integrity. Přesná definice takového chování je nesnadná a nemá charakter přesné klinické deskripce a klasifikace.*“ (Koutek a Kocourková, 2007)

Definice na téma sebepoškozování v literatuře existuje mnoho, jelikož není znám mezinárodní konsenzus na přesnou definici záměrného sebepoškozování (Kriegelová, 2008).

Dle (Fischer a Škoda, 2014) se sebepoškozování nejčastěji vyskytuje právě v období adolescence a je pozorováno z velké části u dívek. Toto tvrdí i (Kriegelová, 2008). Podle ní je převaha žen z toho důvodu, že ženy svou tenzi utlačují a obracejí vůči jim samotným. Společně se suicidálním chováním je projevem autoagrese, s rozdílem, že sebepoškozování není vykonáváno s úmyslem zemřít. Jedinec se sebepoškozuje s cílem, jak už název napovídá, poškodit své tělo. Lidé, kteří nemají psychické problémy, se sebepoškození dopouštějí za účelem vyhnout se nějaké situaci nebo povinnosti, či při obřadech – například když se jedinec začleňuje do sekty či gangu. U jedinců, kteří trpí nějakou psychickou nemocí, se sebepoškozování objevuje v důsledku jejich psychického stavu. K sebepoškození může dojít v případě, že člověk má halucinace či blud. U mentálně postižených jedinců dochází k sebepoškození s cílem vyjádřit potřebu, pocit či náladu. Nejčastější formou sebepoškozování jsou řezné rány kůže na zápěstích, hřbetech ruky, stehem nebo vyřezávání symbolů do kůže na různých částech těla. Také sem můžeme řadit popálení cigaretami či zapalovačem, sebeopařování, škrábání či sebekousání či sebetlučení. Mnoho lékařů radí sebepoškozování k poruchám impulzů. Vykonání sebepoškození je okamžitá reakce, na určitou potřebu, při níž dochází k uvolnění a relaxaci (Kriegelová, 2008).

Mezi osoby, které mají sklony k sebepoškození řadíme:

- Osoby zneužívané či týrané
- Obecně ženy, protože tíhnou k sebeobviňování
- Mladí lidé, u kterých se v životě vyskytne problém a nemají dostatek zkušeností nebo informací k tomu tento problém řešit
- Osoby s duševními poruchami

Sebeпоškození je vnímáno jako patologické chování a negativně ovlivňuje vztahy jedince s jeho okolím. Negativní reakce okolí vzbuzují v jedinci tenzi a nepřímo tak jedince nutí k tomu, aby v sebeпоškození pokračoval. Následný distanc od okolí v jedinci vzbuzuje pocity méněcennosti a sebenenávisti, což může vézt opět k sebeпоškození, díky němuž dochází k rychlému uvolnění.

1.3 Syndrom rizikového chování v dospívání

Osoba, která projevuje rizikové chování v jedné oblasti, často vykazuje sklony k rizikovému jednání i v jiných oblastech (Bártík, Miovský, c2010).

Syndrom rizikového chování v dospívání – SRCH-D, anglicky Risk-behavior syndrom – RBS. Pojem syndrom v kontextu rizikového chování v dospívání reflektuje určité pravidelnosti a vzorce, které jsou pozorovatelné v této oblasti. V průzkumech provedených na velkých skupinách mladých lidí bylo zjištěno, že jednotlivé složky tohoto syndromu se často vzájemně ovlivňují a sdílejí společné rizikové a ochranné faktory. Tento syndrom má kořeny v různých společenských a environmentálních faktorech, které mohou ovlivnit chování a rozhodování mladých jedinců. Mezi hlavní příčiny syndromu rizikového chování v adolescenci patří rodinné dysfunkce, nedostatek jistoty v životních perspektivách, zejména v situacích vyloučení ze školního systému a nezaměstnanosti, a také nevhodně koncipované sídlištní urbanizace, která neposkytuje dostatečné možnosti pro smysluplné trávení volného času mladých lidí (Kabíček, 2022).

V období adolescence se experimentování s rizikovým chováním stává nedílnou součástí procesu osobního a sociálního vývoje mladých lidí. Tento charakteristický jev často představuje dočasné období, kdy jedinci zkoumají hranice a testují své schopnosti a limity. Rizikové chování, jakým je například neopatrné řízení vozidla, konzumace alkoholu a drog, či neuvážené sexuální aktivity, může být částečně spojeno s potřebou potvrzení vlastní identity, získání uznání od vrstevníků a zapojení se do skupinových aktivit. V současnosti je

patrný trend rostoucí prevalence rizikového chování mezi mladými lidmi, přičemž si tito jedinci mnohdy neuvědomují vážnost a následky svých jednání. Toto období je často vnímáno jako klíčové pro formování osobnosti a získávání životních zkušeností. Nicméně nedostatečné uvědomění si důsledků a nezralost v rozhodování mohou vést k vážným problémům a nebezpečí (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014).

Jedním z klíčových rizik spojených s adolescencí je zvýšená pravděpodobnost úmrtí v důsledku rizikového chování. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) patří adolescenti mezi významné rizikové skupiny, a proto se jim věnuje zvýšená pozornost v prevenci a intervenci. Syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D), zahrnuje kombinaci faktorů a chování, které společně přispívají k výskytu rizikových situací a negativních následků. Tento syndrom klade důraz na multidimenzionální přístup k problematice rizikového chování, který zohledňuje nejen jednotlivé faktory, ale i jejich interakce a dopady na mladé lidi a jejich okolí (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014).

Je také důležité brát v úvahu sociální, ekonomické a environmentální faktory, které ovlivňují rozsah a povahu rizikového chování mezi mladými lidmi. Efektivní strategie prevence a intervence musí reflektovat tyto složité dynamiky a poskytovat podporu a výchovné prostředky, které mladým jedincům umožní porozumět a zvládat rizika spojená s jejich chováním a rozhodováním (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014).

Tři složky syndromu rizikového chování (SRCH-D):

1. Zneužívání návykových látek vykazuje dlouhodobě nepříznivý trend, který se projevuje snižováním věku uživatelů a rostoucím podílem dívek, které se k užívání návykových látek uchylují.
2. V oblasti psychosociálního vývoje se objevují negativní jevy jako maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence a kriminalita, sociální fobie, sebepoškozování a sklony k páchání sebevraždy.
3. Rizikové chování v reprodukční oblasti zahrnuje předčasný sex, předčasné rodičovství (těhotenství před devatenáctým rokem se považuje za předčasné a nežádoucí, protože může kolidovat s potřebami dospívající matky i zdravým vývojem plodu), časté střídání partnerů a riziko nakažením se pohlavně přenosnými nemocemi (Bártík, Miovský, c2010).

2 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Tato kapitola se věnuje hlavně primární prevenci, dále rozebírá minimální preventivní program a školské poradenské pracoviště. Pojem prevence znamená předcházení projevům rizikového chování. V praxi dochází často k tomu, že tento termín bývá zaměněn s pojmem terapie – tj. řešení již existujících problémů. S problematikou prevence se můžeme setkat v různých vědních oborech. Vycházejí z latinského slova *praevenio*, které můžeme přeložit jako předejít či předstihnout. Prevenci bereme jako soustavu opatření, která má předcházet nežádoucímu jevu, například závislostem na drogách, školnímu neúspěchu, sociálním konfliktům a podobně. Do tohoto překladu slova zahrneme všechny typy výchovných, vzdělávacích, zdravotnických, sociálních a jiných možných intervencí, díky nimž můžeme předcházet výskytu rizikového chování, zamezit dalšímu vývoji, zmírnit projevy tohoto chování a pomoci řešit jeho důsledkům (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010).

Prevenci rizikového chování dělíme na primární, sekundární a terciární.

2.1 Primární prevence

Školská primární prevence rizikového chování obsahuje široké spektrum programů. Bohužel, ne všechny tyto programy lze realizovat plošně a na všech cílových skupinách. Je důležité zahrnout do programu i formulaci představy o tom, co a komu má být v rámci prevence poskytnuto, aby toto působení mohlo být zrealizováno (Martanová, 2012a).

Významným krokem pro hodnocení kvality a efektivnosti primární prevence rizikového chování bylo roztřídění a diferenciací preventivních programů. Díky tomu v minulosti docházelo k nedorozuměním mezi odborníky, veřejností a médií. Dnešní klasifikace primárně preventivních programů řeší stěžejní otázky z hlediska odborného i ekonomického, jelikož došlo k upřesnění kritérií pro dotační řízení pro poskytovatele primárně preventivních programů. Díky těmto změnám se doufá ve zlepšení možností kontroly systému a usnadnění evaluace této kontroly. Základem systému preventivního působení jsou i doposud programy nespecifické primární prevence, které se vážou k hlavnímu principu strategie prevence rizikového chování, a to je výchova ke zdraví, k osvojení pozitivního sociálního chování a snaha o zachování integrity osobnosti (Martanová, 2012b).

Nespecifická primární prevence je realizována především prostřednictvím rekreačních sportovních a kulturních volnočasových aktivit a programů. Jedním z hlavních úkolů je zvýšení dostupnosti a pestrosti programů a dosáhnout vyšší atraktivnosti pro děti a mládež.

Stěžejním prvkem z hlediska školní prevence jsou i bezpečnostní pravidla, kterými se škola v realizování prevence řídí. Nejen že dojde k seznámení s předpisy a normami, ale také každá škola by měla sestavit i pravidla pro minimalizaci těchto problémů (Martanová, 2012b).

System školské primární prevence rizikového chování

Školskou primární prevencí rizikového chování myslíme soubor přístupů, metod a intervencí, u kterých dochází k rozvoji v rámci sektoru školství a řídí se legislativním rámcem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Cílovou skupinou jsou děti a mládež. Školská koncepce primární prevence je jádro preventivních programů, které zahrnuje hlavní cílové skupiny pro preventivní působení. Jakékoliv jiné rezorty, jejichž část primární prevence obsahuje tyto cílové skupiny by měly respektovat základní nastavení školské prevence a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pokud své programy realizují ve školských institucích. Totéž platí i v opačném případě. V praxi je nutné zohlednit a respektovat všechny faktory a propojit jednotlivé oblasti tak, aby výsledné preventivní programy vytvářely jednomyslný rámec. Tento rámec by měl spojovat programy, které se vzájemně doplňují a respektují specifické vlastnosti a potřeby cílových skupin (Martanová, 2012b).

Dle (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024) je základním principem primární prevence rizikového chování u žáků „*výchova k předcházení a minimalizaci rizikového chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti*“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024). Jedná se o oblast, která spočívá v prevenci a má za cíl zabránit výskytu rizikového chování a v co největší míře omezit škody způsobené výskytem právě tohoto chování.

Specifická primární prevence

Jedná se o aktivity a programy, které jsou zaměřeny na předcházení a omezování výskytu rizikového chování. Řadíme sem:

- a) všeobecnou prevenci - je zaměřena na širokou populaci, bez zjišťování rozsah problému nebo možného rizika,
- b) selektivní prevenci - je zaměřena na žáky, u kterých můžeme předpokládat vyšší výskyt rizikového chování,

- c) indikovanou prevencí - je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikového chování v oblasti různých oblastech (chování, vztahů v rodině, ve škole, problémy s vrstevníky a jiné) (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024) .

Nespecifická primární prevence

Zahrnuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování pomocí využívání a efektivní organizace volného času (zájmové, sportovní a volnočasové aktivity, které pomáhají k následování společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti a jiné) (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024).

Efektivní primární prevence

Jsou jimi komplexní programy, interaktivní programy pro malé skupiny žáků, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, především programy pomáhající ke zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálních dovedností a kompetencí, zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání návykových látek, zvládání úzkosti a stresu a jiné (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024).

Neúčinná primární prevence:

Do neúčinné primární prevence můžeme zařadit zastrašování a všední přístup: „prostě řekni ne“, pouhé předávání informací, jednorázové akce, potlačování a nerozvíjení diskuse, nezapojování žáků do aktivit, stigmatizování témat, podceňování osobních postojů žáka, pouhé sledování filmu, besedy s bývalými uživateli návykových látek, nerespektování jejich názorů (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024).

Sekundární a terciární prevence

Sekundární a terciární prevenci zde zmíním stručně, jelikož touto prevencí se zabývají jiné instituce než škola.

K sekundární prevenci dochází, kdy je podezření, že by jedinec mohl mít větší sklony k rizikovému chování (jedinec může například žít v domácnosti, kde se rizikové chování vyskytuje, a je předpoklad, že se rizikového chování dopustí také). Můžeme sem zařadit lidi,

kteří experimentují s drogami nebo lidi, kteří si aktuálně prochází nějakou životní krizí. Jako nástroje se dá použít sociální asistent a preventivní programy zaměřené právě na rizikové jedince nebo ohrožené skupiny (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010).

Terciární sociální prevence se zaměřuje na osoby nebo skupiny, u kterých je již přítomno rizikové chování. Tady už by se dalo debatovat o tom, zda je ještě jedná o prevenci nebo o léčbu (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010).

2.2 Minimální preventivní program

Jedná se již o specifický dokument školy, který se zaměřuje na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich zdravý sociální rozvoj a komunikační kompetence. Minimální preventivní program je založen na podpoře individuální aktivity žáků, rozmanitosti forem preventivní práce s žáky, zapojení kompletního pedagogického personálu školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní se zpracovává na jeden školní rok, školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je vyhodnocován v průběhu celého roku a na konci školního roku je následně evaluován. Toto hodnocení je následně připojeno i do výroční zprávy o činnosti školy (Martanová, 2012b). Na tvorbě a realizaci preventivního programu by se měl podílet celý pedagogický sbor školy. Školní metodik prevence následně koordinuje tvorbu a kontroluje jeho realizaci (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024).

(Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024) dále minimální preventivní program specifikuje následovně:

- a) je součástí školního vzdělávacího programu,
- b) vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,
- c) definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle,
- d) je realizovatelným,
- e) je přizpůsoben kulturním, sociálním a politickým okolnostem, struktuře školy a respektuje specifika ve školním prostředí,
- f) oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování
- g) má dlouhotrvající vliv na změnu chování,

- h) pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování,
- i) pomáhá zejména těm jedincům pocházejících z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, dětem a žákům zdravotně či sociálně znevýhodněným),
- j) podporuje zdravý životní styl a usiluje o předávání vyvážených informací a dovedností (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování, © 2013 – 2024).

2.3 Školní poradenské pracoviště

Poradenské služby ve škole jsou obvykle zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, může se podílet i školní psycholog či školní speciální pedagog. Ředitel školy má odpovědnost za školní poradenské služby včetně vytvoření preventivního programu školy. Je nutné, aby poradenské a preventivní programy odrážely specifika dané školy a regionu. Je nutné si dobře rozdělit role, vytvořit časový plán pro poskytované služby, zajištění zkvalitnění vzdělávání školních poradenských odborníků, týmová práce a spolupráce se specializovanými poradenskými pracovišti ve školství, je-li to potřeba (Martanová, 2012b).

Jeden z odborníků školního poradenského pracoviště, **výchovný nebo kariérový poradce** se věnuje problematice kariérového poradenství a procesu integrace žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a nadaných žáků na školách. **Školní psychologové** provádí specifickou poradenskou práci, která je úzce spojena se školou. Primárně se soustředí na tvorbě systému včasné identifikace žáků s obtížemi ve výuce, s příznaky rizikového chování a o utváření strategií používaných ve školách. Školní psychologové se věnují intenzivní práci s jednotlivci i třídami a také se mohou věnovat metodické podpoře učitelů v práci s problematickou mládeží. Školní psychologové taktéž zajišťují intervenci v krizových situacích, jako mohou být úmrtí blízkých, sebevraždy a v ojedinělých případech i vraždy. Cílem je zvyšovat schopnosti učitelů pracovat se žáky, kteří ocitli v takto závažných situacích. Učitelé musí být informováni o možných reakcích žáků na tyto situace, zejména pokud se jedná o strach z budoucnosti, zhoršení prospěchu a chování, výskyt drogových závislostí, agresivní chování nebo výskyt sebevražedných tendencí. Škola pak může s větší pravděpodobností identifikovat rizikové žáky, dohlížet na jejich chování a následně pro ně zajistit psychologickou pomoc a další odborné služby. Pro poskytování poradenských služeb ve škole je vytvořena spousta metodických materiálů, ve kterých nalezneme pravidla pro přijímání a zpracovávání zakázek pro školní psychology. Jako příklad uvádím Vyhlášku č.

72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Školní psychologové se taktéž řídí etickým kodexem přijatým Asociací školní psychologie ČR (Bártík, Miovský, c2010).

Dále je tu školní metodik prevence. **Školní metodik prevence** vykonává činnost metodickou, koordinační, informační a poradenskou. O všech prováděných činnostech vede písemnou dokumentaci. K výkonu profese školního metodika prevence je nutný statut pedagogického pracovníka, přesněji vykonávat profesi učitele. Taktéž je pro pedagogické pracovníky nutná účast na dalším vzdělávání.

Metodická a koordinační činnost školního metodika:

- Koordinuje tvorbu a dohlíží na realizaci preventivního programu školy.
- Koordinuje a podílí se na realizaci aktivit školy, které jsou zaměřené na prevenci rizikového chování.
- Metodicky vede činnost a koordinuje vzdělávání pedagogů školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinuje realizaci aktivit zaměřující se na multikulturní prvky a integraci cizinců, za účelem prevence rasismu a xenofobie.
- Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, a institucemi, které se zabývají problematikou prevence rizikového chování.
- V případě výskytu rizikového chování kontaktuje odpovídající odborné pracoviště, podílí se na intervenci a následné péči.
- Shromažďuje odborné zpráv a informace o žácích v poradenské péči, zajišťuje tyto zprávy a informace v souladu s předpisy o GDPR.
- Vede písemné záznamy, které umožní doložit činnost školního metodika prevence, a případná navržená a realizovaná opatření (Bártík, Miovský, c2010).

Škola je povinná pro vykonávání práce školního metodika prevence zajistit vhodné prostory a pracovní podmínky. Prostředí by mělo být důstojné, bez rušivých elementů, měli by být přítomny pomůcky, které jsou nezbytné pro výkon této práce. Taktéž by v této místnosti měla být možnost dobře uschovat evidenci a dokumentaci o žácích, s kterými metodik prevence pracuje. Vhodné uschování dokumentace je nutná pro ochranu GDPR. Metodik prevence totiž často vede citlivé a důvěrné informace o žácích, a i jejich rodičích, proto jsou

dle zákona č. 110/2019 Sb. Zákon o zpracování osobních údajů, vytyčena přísná pravidla, jak s těmito informacemi nakládat a jak je uchovávat (Bártík, Miovský, c2010).

3 DOSPÍVÁNÍ

V této kapitole si představíme dospívání jako takové a taktéž změny, které jedince během dospívání doprovázejí.

Dospívání je období typické pro intenzivní růst a změny, kdy se dospívající jedinci postupně připravují na přechod do dospělosti a na plné zapojení do společnosti. Jedná se o období, kdy se formují základní hodnoty, přesvědčení a životní postoje, které budou ovlivňovat jejich budoucí rozhodnutí a jednání. Ve fázi dospívání se jedinci setkávají s řadou nových výzev a situací, které vyžadují adaptaci a nalezení vlastní identity. Dochází k proměnám nejen v tělesném vývoji, ale také v sociálních interakcích, emocionálním prožívání a myšlení. Tento proces se odehrává v kontextu rodiny, školy, vrstevnických vztahů a kulturních vlivů, které společně formují prostředí, ve kterém se mladí jedinci vyvíjejí (Macek, 2003).

(Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014) představují období dospívání v průběhu lidské historie, kdy bylo považováno za velkou změnu v životě jedince. V mnoha kulturách se tato změna prováděla pomocí tzv. přechodových rituálů a u některých kultur a národů tyto rituály můžeme pozorovat i dnes. V této etapě dochází k přípravě na povolání, s dnešními trendy se i oddaluje věk založení rodiny a porození prvního dítěte. Této etapě říkáme období dlouhého psychosociálního dozrávání. (Vágnerová a Lisá, 2021) definují toto období jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. Myslí tím druhou dekádu života od deseti do dvaceti let. V tomto období dochází ke změně osobnosti v oblasti tělesné, psychické i sociální. Většina změn je primárně podmíněna biologicky, ale významně ovlivněna psychickými a sociálními faktory. Šimíčková-Čížková (2008) charakterizuje toto období jedince tak, že se má podřídit normám chování, které vyžaduje společnost, má se odpoutat od rodiny, hledat si vztahy, volit povolání a přizpůsobovat se vrstevníkům.

„Na toto období je tradičně pohlíženo jako na léta bouří a stresů.“ (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 101). Adolescenti se snaží co nejdříve zbavit atributu spojených s dětstvím a nebýt plně sociálně podřízeni (Vágnerová, 2005). V tomto období jde primárně o přípravu na role, které zaujímáme v dospělosti (Macek, 2003). Dle Krejčové (2011), v některé literatuře můžeme najít dva termíny, vztahující se k období dospívání, každý autor je nazývá jinak. Tuzemští autoři období dospívání dělí na pubescenci a adolescenci, v zahraničí je pubescence úzce spojena s fyziologickými změnami, zatímco adolescence je spojena s těmi psychologickými. V české odborné literatuře se relativně často uplatňuje rozdělení také na

ranou a pozdní adolescenci což koresponduje s perspektivou představenou zahraničními autory.

V některých případech se dokonce uvádějí tři fáze adolescence, tj. rané dospívání – jedenáct až třináct let, střední dospívání – čtrnáct až šestnáct let, a pozdní dospívání – sedmnáct až dvacet let (Wolfe, Jaffe, Crooks, 2006). Arnett a Furlong (2019) naopak stanovuje konec adolescentní fáze již v osmnáctém roce života.

3.1 Pubescence

Bonino, Cattelino a Ciairano (2010) pubertu chápou jako dynamickou, pozitivní dobu reorganizace a zlom v procesu vývoje jedince.

Dle Sobotkové (2014, s. 29) „*Puberta je konzistentní a koordinovaná série hormonálních a fyzických změn, které tvoří základ přechodu od dětství do dospívání*“. Pubescence je období od jedenácti do patnácti let (Krejčová, 2011). Arnett a Furlong (2019) zdůrazňuje, že i když probíhající pubertální změny jsou všeobecně pozorovatelné ve všech kulturách a zemích po celém světě, časový rámec těchto změn se může lišit, a tudíž adolescentní transformace nemusí být tak patrná a pozorovatelná.

Pubescence je jistě těžké období plné emocí a změn. Je nutné ho chápat jako součást vývoje jedince a pomoci mu tak s překonáním tohoto obtížného období. Bonino, Cattelino a Ciairano (2010) proto zdůrazňují, že pro porozumění lidského vývoje je klíčové pohlížet na něj z perspektivy, která bere v úvahu celý životní cyklus. Změny a vývoj nejsou omezeny pouze na počáteční období života, jak bývá tradičně označováno jako vývojová fáze, v kontrastu s obdobím stability v dospělosti a následným obdobím poklesu ve stáří. Dnešní vhled nám ukazuje, že psychologické funkce se vyvíjejí po celou dobu našeho života, přičemž změny a vývoj ovlivňují celé období naší existence.

Jistě jak uvádějí autoři, změny a vývoj nás ovlivňuje celý náš život, avšak v období pubescence jsou tyto změny obzvlášť důležité. Toto období může pro samotného pubescenta představovat opravdu velkou výzvu. Působí na něj mnoho faktorů, které ho jistě ovlivňují ve vývoji a v jeho cestě, kterou se vydá a kterou může následovat po zbytek života. Rogge (2018) zastává názor, že v období puberty dospívající jedinec podléhá vlivům, jsou vystaveni požadavkům rodičů a také přátel, mediálním podnětům, v neposlední řadě jsou pasivně uvedeni do okolního světa a poznávají tak rušivé vlivy konzumního světa. V tomto věku se jedinci poprvé setkávají s problémy a konflikty, které plynou z úkolů a očekávání

z okolí. na popud tohoto zkoušejí koncepty, aby úspěšně tyto těžkosti vyřešili. Tyto úkoly nazývá „vývojovými“. Ty představují určité dovednosti – jako jsou morální, emocionální nebo sociální, které jsou způsobeny biologickým růstem a procesy dozrávání ale také je ovlivňuje očekávání od společnosti. Rodiče na tyto úkoly reagují různě, často ale s obavami a úzkostmi. Velkou chybou je také to, že rodiče se snaží problémy řešit za své děti, avšak marně. Nejlepší, co může rodič udělat, je plná podpora jedince, respekt a důvěra v něj. Jedinec si sám musí najít řešení na daný problém, přizpůsobit řešení jeho životní situaci, svým možnostem a svým potřebám.

Macek (2003) uvádí, že se jedinec v tomto období stává aktivním tvůrcem vlastního vývoje. Na jedince působí různé vlivy, těmi nejvýznamnějšími jsou reakce vrstevníků, vnímají je jako důležitou zpětnou vazbu. Dále sociokulturní prostředí pomáhá adolescentům získávat nové informace.

V současné psychologii roste povědomí o tom, že lidský vývoj není lineární proces a nelze ho omezit na jednu předem danou cestu. Místo toho vývoj vytyčuje cesty, které jsou různorodé, individualizované a diferencované, závislé na komplexní interakci mezi jednotlivcem a kontextem jeho života v průběhu času. Jedinci nepřetržitě ovlivňují svět kolem sebe a svůj vnitřní svět díky svým jedinečným kognitivním schopnostem, které jsou ovlivněny jak biologickými procesy zrání, tak i životními zkušenostmi. Tyto zkušenosti, provázené změnami, vedou jedince po celou dobu života. Jedinci jsou zároveň ovlivňováni prostředím a kontextem, ve kterém žijí. Celkově lze chápat vývoj jako dynamický proces, který se utváří interakcí mezi jednotlivcem a jeho životním prostředím (Bonino, Cattelino a Ciairano, 2010).

V tomto období si jedinec prochází několika druhy změn a výzev. **Tělesné změny** jsou individuální, každý se vyvíjí jinak rychle. Časové ohraničení také není zcela přesné, v těchto případech je zcela orientační, chlapci dospívají od deseti do devatenácti let, kdy se růst zastavuje. Dívky dozrávají dříve, zhruba od osmi do deseti let, a konec vývoje nastává kolem sedmnáctého roku života. Každá část těla se vyvíjí v jiný časový úsek a jinak rychle, tím pádem může tělo připadat neforemné, nehezké či nenormální. To vede jedince k neustálému pozorování svého těla a přecenění i té nejmenší odchylky od normy. Jedinci se neustále srovnávají s ostatními, vznikají tak obavy a nespokojenost se sama sebou (Rogge, 2018).

V tomto období se rozvíjí **sociální vazby** s ostatními, v tom případě, že jejich normy a hodnoty jsou v souladu s těmi pubescentního jedince. Na přílišnou autoritativnost dospělých reagují s odporem a staví se do opoziční role (Šimíčková - Čížková, 2008).

Sociální vztahy s rodiči nejsou v období dospívání jednoduché. Do rodinné dynamiky zasahují rovněž vztahy se sourozenci. Kvalita těchto vztahů závisí na celkové atmosféře v rodině, a výrazně také na věkovém rozdílu mezi sourozenci. V případě výrazného věkového rozdílu, kdy jsou sourozenci mladší, se často objevuje konfliktní dynamika v rodině, kde dospívající mají tendenci přebírat roli rodičů. Naopak, když jsou sourozenci blízcí věkem, stává se sourozenec partnerem v této cestě dospívání, s podobnými potřebami, postoji a zájmy. V případě, kdy je sourozenec starší, se opět klade důraz na jeho věkový rozdíl. Starší sourozenec může být vnímán jako dospělý, a tudíž ne tak často jako rovnocenný partner. Pokud je věkový rozdíl v měřítku okolo dvou let, sourozenec může sloužit jako vzor pro zvládnutí tohoto období (Švamberg Šauerová, 2016). Mezilidské vztahy se dle (Lerner a Steinberg, 2009) utvářejí a rozvíjejí ve škole, ve volném čase, v pracovním prostředí a v nejbližším okolí. Tyto vztahy jsou ovlivňovány řadou faktorů, včetně masmédií, právního systému, procesu globalizace a kultury.

Se sociálními vztahy úzce souvisí **i emoce a city**. Emoční reakce bývají nepřiměřené, krátkodobé a ale také proměnlivé. těžko tak budeme předvídat, jaká bude příští reakce. Samotné tyto výkyvy bývají pro samotné pubescenty dost nepříjemné. Objevuje se zde i emoční egocentrismus, kdy je jedinec přesvědčen o tom, že je jediný, kdo má tak intenzivní prožívání a že jejich pocity jsou výjimečné. Avšak i přes toto mínění, pubescenti neradi sdílí své emoce s ostatními, protože mají obavy z nepochopení nebo výsměchu (Vágnerová, 2005). Kopecká (2011) toto období nazývá až bouřlivým. Výkyvy nálad bývají spíše v negativním duchu, jako je rozmrzelost nebo smutek. Emoční nestabilita je způsobena prudkým i změnami v těle. Pubescent sám těmito výkyvům nerozumí, můžou se objevit vnitřní konflikty a z nich mohou plynout ve výbuchy emocí či destruktivní chování. Tyto výbuchy vyjadřují nedostatek sebeovládání a nesjednocení citového života.

3.2 Adolescence

Období adolescence (Sobotková, 2014) je vymezeno jako biologické zrání, zrychlení tělesného růstu a schopnost reprodukce. Během tohoto období dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, což se projevuje odlišnými očekáváními společnosti ohledně jeho chování. Zároveň se mění i pojetí vlastní role jedince. Toto období je charakterizováno transformací mezi dětstvím a dospělostí, a to jak ve fyziologickém, tak v psychologickém a sociálním smyslu. Adolescence (Macek, 2003) je období od patnáctého do dvacátého až dvacátého druhého roku života. Vyznačuje tak celé období od dětství po dospělost. Tvrzení Vágnerové

a Tiché (2021) však uvádí jiné věkové rozmezí. Dle nich je dospívání doba mezi dětstvím a dospělostí – od deseti do dvaceti let. Šimíčková – Čížková (2008, s. 111) ve své knize uvádí následující, „*U děvčat začíná kolem šestnáctého roku, u chlapců asi v sedmnácti letech. Horní věková hranice adolescence se nedá přesně stanovit*“. V této době se jedinci komplexně mění osobnost ve všech oblastech, což může vést k mnoha nedorozuměním, výzvám a překážkám. Část změn je podmíněno biologicky, a další část změn též ovlivňují psychické a sociální faktorů.

Jako hlavní rozpory prožívání v adolescenci (Krejčová, 2011) řadí:

- rychlé změny aktivity, výrazná excitace, která náhle přechází do stadia únavy a vyčerpání, svědčí o oscilaci energie a motivace;
- časté oscilace nálad, od radosti po stesk a neštěstí, což indikuje proměnlivost emocionálního stavu. Toto je způsobeno hormonálními změnami, ke kterým v tomto období dochází;
- altruismus a sebestřednost, projevy altruismu spolu s výraznou mírou sebestřednosti mohou odrážet rozporuplnost v sociálním chování;
- prosociální chování ale i tendence k sociálně patologickému chování;
- přecitlivělost a apatie nebo krutost;
- zájem o některé dovednosti a zároveň nezáměr o učení nebo získávání nových informací;
- oscilace mezi konzervativním chováním a radikalismem může ukazovat na experimentování s různými hodnotami a postoji;
- projevy zájmu o nové a náhlé projevy nezájmu o okolí a uzavření se do sebe;
- projevy moudrého chování, které může dospělé inspirovat, spolu s chováním, které může zarážet a iritovat.

Také dochází k vývoji poznávacích procesů, jako je **vývoj myšlení**. Jedinec si postupně připouští variabilitu možností. Pomáhá mu to na problém nahlížet z více stran a hodnotit z vícero hledisek. Díky tomuto i roste předpoklad, že jedinec dokáže pochopit různorodost názorů od jiných. S tímto také souvisí dovednost uvažovat více systematicky. Už při interpretování problému jedinec uvažuje o různých řešeních a alternativách řešení, jelikož akceptuje více možností řešení. Přesvědčení, že jejich argumenty jsou dostačující, aby byly

přijaty a akceptovány druhými směřují k tomu, že své poznatky a úvahy chtějí uplatnit (Vágnerová, 2005). Adolescent tak může své názory a díky tomu má výhodu, že může své názory měnit ve významu jednotlivých argumentů. Avšak vnucování autoritativních názorů je pro jedince velmi citlivé, protože má potřebu vyjadřovat názor, ke kterému došel sám (Šimíčková-Čížková, 2008).

V průběhu adolescence (Sobotková, 2014) také roste význam **vlastní identity a konzistentního a stabilního sebepojetí**, které je stále více zapojováno do procesu regulace vlastního chování a prožívání. V adolescenci je klíčovým vývojovým úkolem dosažení identity. Identita však není ustálenou strukturou, která by byla v adolescenci definitivně utvořená. Naopak, je spojena s trvalým procesem sebepoznávání. Vztah k „já“ závisí na názorech a hodnocení od vrstevníků, autorit a osobně významných osob, ale také na normách vyskytujících se ve společnosti a ve vrstevnických skupinách. (Bačová, 2003) pojetí identity v adolescenci chápe jako koncept, který zahrnuje veškerou sebereflexi jedince v jeho sociálním a kulturním kontextu. Jedná se o potvrzení vlastní existence nejen před sebou samým, ale také ve společnosti, v níž jedinec žije. Bonino, Cattelino a Ciairano (2005) udávají, že způsobů, jak dosáhnout identity a následně autonomie a dospělé zodpovědnosti, je mnoho a jsou velmi individuální. Nedostatečný prostor a omezené příležitosti ke smysluplné integraci do světa dospělých mohou vést k nežádoucím, rizikovým nebo dokonce nebezpečným formám formování identity, jako jsou příklady delikventního chování, zapojení do sekt, sexuální promiskuita nebo experimentování s drogami. Současná vývojová psychologie chápe identitu jako proces, který začíná v dospívání a pokračuje i po něm (Macek, 2003).

Dalším důležitým milníkem je **odpoutání se od rodiny**. Vágnerová (2005) říká, že tento proces je těžký pro obě strany, jak pro jedince, tak i pro jeho rodinu. Mnoho rodičů má z této přeměny obavy, bojí se, že dojde k úplnému zániku citové vazby na rodiče. Tak tomu však není, pocit jistoty a bezpečí se přesouvá na symbolickou rovinu, jedinec se pouze snaží odpoutat omezující vazby, které rodiče nastavily. Umožní jim to tak navazovat nové vztahy, které budou základem pro jejich nové zázemí.

V této době se formuje fenomén známý jako **subkultura mládeže** (Arnett, Furlong, 2019). Mladí jedinci v západních společnostech se začali výrazně vyčleňovat svým chováním, životním stylem, zájmy a dalšími charakteristikami jak s obdobím dětství, tak s dospělostí. Tyto tendence jsou patrné v každé generaci mladistvých a přetrvávají až do současné doby.

Fascinující je, že během různých fází dvacátého století jsou patrné projevy adolescentní subkultury, a to přesto, že dospělí obvykle vnímají kriticky pouze současnou mládež (Krejčová, 2011). V dnešní době mladí jedinci vyjadřují svou identitu zejména prostřednictvím svých hudebních preferencí. Tyto preference nejenže ovlivňují jejich vkus v oblasti hudby, ale často souvisí i s módními trendy, vzhledem, specifickými formami chování a zájmů, a také s jazykovým projevem. Tento jazykový projev se často odlišuje od komunikace dospělých natolik, že může dojít k různým nedorozuměním a konfliktům (Arnett, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Tato kapitola popisuje výzkumný problém, výzkumné cíle, otázky a hypotézu. Dále je taktéž představen výzkumný soubor, metody sběru dat, technika a zpracování dat.

Výzvy a komplikace, kterým společnost a vzdělávání čelí, často souvisejí s projevy rizikového nebo nevhodného chování. Důsledky tohoto chování mohou negativně ovlivnit vzdělávání, například prostřednictvím nárůstu absence, vyhýbání se školním aktivitám, záškoláctvím, poklesem školních výsledků nebo předčasným ukončením školní docházky. Tyto faktory mohou mít dalekosáhlý dopad na vzdělávání a následný pracovní život žáků a na osobní život žáků (Spitzerová et al., 2023). Dle Šimíčkové - Čížkové (2008) jedinci v období dospívání často nedokáží předvídat možné důsledky svých činů, což vede k větší ochotě podstoupit rizika a menší zábraně. Tento faktor může způsobit zvýšený výskyt rizikového chování u mladých lidí v tomto věku.

Dle Tématické zprávy od České školní inspekce (2023) byla v posledních třech letech alespoň jednou mezi žáky řešena šikana v 57 % základních škol. Ve srovnání se zjištěním ze školního roku 2015/2016 se jedná o nárůst o 10 procentních bodů.

4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Naším výzkumným problémem je rizikové chování žáků druhého stupně na základní škole. U dospívajících je častější výskyt rizikového chování než u dětí nebo dospělých. Jako řešení tohoto rizikového chování se několika školám osvědčilo využití minimálních preventivních programů, zejména v oblasti boje proti šikaně, kyberšikaně nebo záškoláctví. Mezi neúčinnější intervence, které školy považují za efektivní, patří ty, které se zaměřují na práci s agresorem a obětí, a to i v jejich nejbližším sociálním prostředí.

„Mezinárodní projekt SAHA (The Social And Health Assessment) je tématicky široce založený dotazníkový průzkum, který se zabývá rizikovými a protektivními faktory sociálního a zdravotního vývoje školní mládeže.“ (Blatný et al., 2004). Výzkum SAHA (Study of Adolescent Health and Adjustment) je součástí širšího programu Centra pro dětská studia na Yale University. Jejich program, Program on International Child & Adolescent Mental Health (PICAMH), se zaměřuje na mezikulturní aspekty duševního zdraví a vývojové psychopatologie u dětí a dospívajících. Studie SAHA byla realizována v několika zemích, včetně USA, Belgie, Ruska, Surinamu, Koreje, Francie, Íránu, Mexika a Německa. V České

republiky byl výzkum proveden Psychologickým ústavem Akademie věd České republiky v Brně ve spolupráci s Dětskou psychiatrickou klinikou 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Tato studie má za cíl zkoumat zdraví a psychosociální adaptaci adolescentů v mezinárodním kontextu, což poskytuje důležité informace o faktorech ovlivňujících jejich duševní zdraví a adaptaci ve světovém měřítku (Blatný et al., 2004).

S rostoucím fenoménem netolismu vyzdvihují projekt E-Bezpečí, který je označen jako "celorepublikový certifikovaný projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény" (*E-Bezpečí, 2020*). Projekt je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty UPOL ve spolupráci s dalšími organizacemi. Cílovou skupinou tohoto projektu nejsou pouze žáci základních škol a studenti, ale také učitelé, metodici prevence, policisté, pracovníci OSPOD a rodiče (*E-Bezpečí, 2020, online*).

4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol. Prvním dílčím výzkumným cílem je zjistit jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji. Druhým dílčím výzkumným cílem je zjistit, jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

1. Jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně vybrané základní školy?

1.1. Jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji?

1.2. Jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování žáků.

H1 Předpokládáme, že existuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

4.4 POJETÍ VÝZKUMU

Kvantitativní výzkum je založen na sběru dat a následné analýze pomocí statistických technik s cílem získat relativně malé množství informací od velkého počtu respondentů (Weaver a Lawton, 2002). Ferejčík (2010) udává, že kvantitativní výzkum je reduktivní

formou zkoumání, což znamená, že se zaměřuje na určité aspekty zkoumaného objektu a vybírá pouze některé jeho rozměry pro pečlivou analýzu. Tím pádem nedokáže zachytit celou mnohorozměrnost zkoumaného jevu, ale namísto toho se soustředí na konkrétní aspekty. V kvantitativním výzkumu jsou data převedena do číselné podoby a často se pracuje s pořadovými, intervalovými nebo poměrovými proměnnými.

Dotazník, který jsme si vybrali k tomuto výzkumu, je jeden z nástrojů sběru dat kvantitativního výzkumu, který může poskytnout velké množství odpovědí od respondenta. Tato metoda je rychlá a relativně levná. Její výhodou je schopnost rychle a efektivně shromáždit data od velkého počtu účastníků (Chrásková, 2007).

4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Náš základní výzkumný soubor je tvořen žáky 2. stupně základních škol. Druhým stupněm se rozumí žáci navštěvující 6. – 9. třídu základní školy (§ 46 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. školský zákon - znění od 01.01.2024). Český statistický úřad (2023) udává, že druhý stupeň navštěvovalo ve školním roce 2022/2023 celkem 437 851 žáků.

Celkem se z výzkumu podařilo získat 164 dotazníků. Data získaná z dotazníků bylo potřeba zkontrolovat a očistit, přičemž **bylo vyřazeno 17 dotazníků.** Nejčastěji byly dotazníky vyřazeny z důvodu nekompletního vyplnění či ironických odpovědí (U jednoho z dotazníků respondent na otázku pohlaví odpověděl, že se charakterizuje jako „bojová helikoptéra“). **Finální počet validních dotazníků, a i respondentů tedy byl 147 a návratnost tedy byla 90 %.**

Experimentování s rizikovými formami chování je v současné koncepci adolescence do jisté míry vnímáno jako přirozená součást vývoje. Toto chování je ve většině případů přechodné a postupně ustupuje s přibývajícím věkem. Rizikové chování bývá často účelové a v kontextu osobnostního vývoje jedince může plnit funkci. Chování a jednání adolescentů, ať už je bezpečné nebo rizikové, mohou sloužit k naplnění jejich osobních a sociálně smysluplných cílů, jako jsou dosažení identity či autonomie. Adolescenti prostřednictvím svého chování vyjadřují a formují svou identitu, zkoumají vlastní hranice. Jejich jednání tak může být odrazem touhy po sebepoznání a zapojení se do sociálního kontextu, a to i přes rizika, která mohou s tímto procesem souviset. Období adolescence, zejména v ekonomicky vyspělých zemích, je považováno za nejrizikovější. Dospívající v současné době se stále častěji dopouštějí rizikového chování, které může ohrožovat nejen jejich aktuální situaci, ale také jejich budoucnost (Sobotková, 2014).

Výzkum proběhl na vybrané základní škole, která nás oslovila s dotazem výzkumu minulý rok, při výkonu odborné praxe, kde jsem byla oslovena školní metodičkou prevence, na základě řešení agrese a šikany tří žáků 8. třídy. Žáci napadli spolužáka na školní půdě po vyučování. Došlo ke zjištění, že si celý incident jeden ze zúčastněných nahrával na mobilní telefon, přičemž video následně zveřejnil na sociální síť, v domnění, že se jedná o srandu. Podle výroční zprávy školy, ve školní rok 2022/2023 druhý stupeň navštěvovalo 297 žáků. Z důvodu ochrany GDPR vybraná škola zůstane v anonymitě.

4.6 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ

V našem výzkumu pro získání dat bylo využito dotazníku **Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA)** od autorů (Dolejš a Skopal). Dotazník nám pomůže zjistit, jaký je výskyt rizikového chování u žáků. Dotazník obsahuje 18 položek, s možnými odpověďmi Ano a Ne. Dotazník je rozdělen do tří oblastí rizikového chování, kterými jsou:

1. **Abúzus** – Věnuje se osobním zkušenostem s užíváním alkoholu, návykových látek, cigaret a pohlavním stykem.

Číslo otázky	Znění otázky
4	Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?
5	Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?
6	Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?
7	Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?
8	Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?
9	Vykouříš denně více než 5 cigaret?
10	Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?

Tabulka 1 - Oblast dotazníku VRCHA – abúzus (Dolejš a Skopal, 2015)

2. **Delikvence** – Zabývá se krádežemi, poškozováním cizího majetku a podvody.

Číslo otázky	Znění otázky
11	Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?
12	Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?
13	Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“?
14	Ukradl/a jsi někdy něco někomu?
15	Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?
16	Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?
17	Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?

Tabulka 2 - Oblast dotazníku VRCHA – delikvence (Dolejš a Skopal, 2015)

3. **Šikana** – Zaměřuje se na odhalení fyzické a verbální agrese, včetně kyberšikany.

Číslo otázky	Znění otázky
18	Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?
19	Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?
20	Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?
21	Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?

Tabulka 3 - Oblast dotazníku VRCHA – šikana (Dolejš a Skopal, 2015)

Celkové skóre rizikovosti se získává součtem hodnot v jednotlivých oblastech, viz. tabulka níže. Na základě tohoto výsledku je adolescent zařazen do jednoho ze čtyř stupňů rizikovosti:

1. **Nerizikovost** - V této kategorii výsledků není nutná odborná intervence. S ohledem na minimální známky rizikovosti nejsou zapotřebí intervenční programy, pouze standardní postupy pro prevenci rizikového chování.

2. **Běžná rizikovitost** - Tato kategorie zahrnuje především experimentování s alkoholem a méně rizikové formy chování. Do této skupiny patří především starší žáci. Programy pro prevenci rizikového chování jsou v této fázi na úrovni selektivní primární prevence.
3. **Zvýšená rizikovitost** - V případě zvýšené rizikovitosti jsou doporučeny odborné intervence, včetně individuálního a rodinného poradenství. Experti považují tuto úroveň za indikovanou primární prevenci.
4. **Vysoká rizikovitost** - Postihuje především dospívající z adiktologicky zatížených rodin.

Stupeň rizikovitosti	Faktor abúzus	Faktor delikvence	Faktor šikana	Celkové skóre
Nerizikovitost	0	0	0	0
Běžná rizikovitost	1	1	1	1 - 3
Zvýšená rizikovitost	2 - 3	2 - 3	2	4 - 6
Vysoká rizikovitost	4 - 7	4 - 7	3 - 4	7 - 18

Tabulka 4 - Vyhodnocení dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015)

Dále bylo využito dotazníku **The Social and Health Assessment (SAHA)**, vyvinutý (Weissberg et al.), který se zaměřuje na sledování nejen samotného rizikového chování, jako je antisociální jednání, užívání návykových látek nebo sexuálně rizikové chování, ale také na rozsáhlé spektrum psychosociálních faktorů spojených s tímto chováním. Těmito faktory rozumíme rodinné prostředí, školní kontext, zájmové aktivity, projevy šikany, kvalitu životního prostředí, vliv komunity, expozici násilí, prosociální postoje, očekávání do budoucnosti a psychiatrické poruchy. V našem výzkumu jsme použili škálu pokušení a seznam otázek sexuální chování, viz. tabulky níže. Vzor dotazníku je uveden v příloze P1.

Číslo otázky	Znění otázky
22	Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a cigaretu a vy byste nechtěl/a kouřit ?
23	Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a marihuanu a Vy byste nechtěl/a?
23	Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a nějakou drogu a Vám by se nechtělo si ji vzít?
25	s Vámi chtěl někdo, koho máte hodně rád/a, mít pohlavní styk?

Tabulka 5 – Škála pokušení dotazníku SAHA (Weissberg et al.)

Číslo otázky	Znění otázky
26	Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby jste vy i váš přítel/přítelkyně chtěli mít pohlavní styk?
27	Jak silný je mezi vašimi vrstevníky tlak na to, abyste měli pohlavní styk?

Tabulka 6 - Seznam otázek sexuální chování dotazníku SAHA (Weissberg et al.)

Podává informaci o deskriptivních statistikách škál, kdy vyhodnotíme průměr a standardní odchylku, vždy zvlášť pro chlapce a dívky, s doprovodnou informací o rozsahu aktuální škály, a následné provedení frekvenční analýzy.

4.7 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT

Pro první výzkumnou otázku, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol, jsme použili popisné statistiky (průměr, směrodatnou odchylku, minimum, maximum) a frekvenční analýzu.

U druhé výzkumné otázky, jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji, jsme volili popisnou statistiku (průměr, směrodatnou odchylku, minimum, maximum).

Třetí výzkumná otázka zkoumá souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování žáků.

Hypotéza H1 Předpokládáme, že existuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

Naše hypotéza zahrnuje dva metrické ukazatele. Pro provedení analýzy vztahu mezi těmito proměnnými byla použita korelační analýza, konkrétně Pearsonův koeficient korelace. Tento koeficient slouží k posouzení míry těsnosti vztahu mezi dvěma proměnnými a může nabývat hodnot v rozmezí od -1 do +1. Hodnota 0 naznačuje statistickou nezávislost mezi oběma proměnnými, hodnota +1 indikuje naprostou pozitivní a hodnota -1 představuje negativní závislost mezi nimi. Čím více se vypočítaná hodnota koeficientu korelace přibližuje k hodnotě 1 nebo -1, tím větší je těsnost vztahu mezi srovnávanými proměnnými.

5 ANALÝZA DAT

Po dokončení sběru odpovědí následovala jejich analýza. Analýza byla provedena pomocí programu Microsoft Excel. Tato kapitola zahrnuje podrobný popis jednotlivých položek z dotazníku, včetně jejich znázornění ve formě tabulek a grafů pro lepší znázornění.

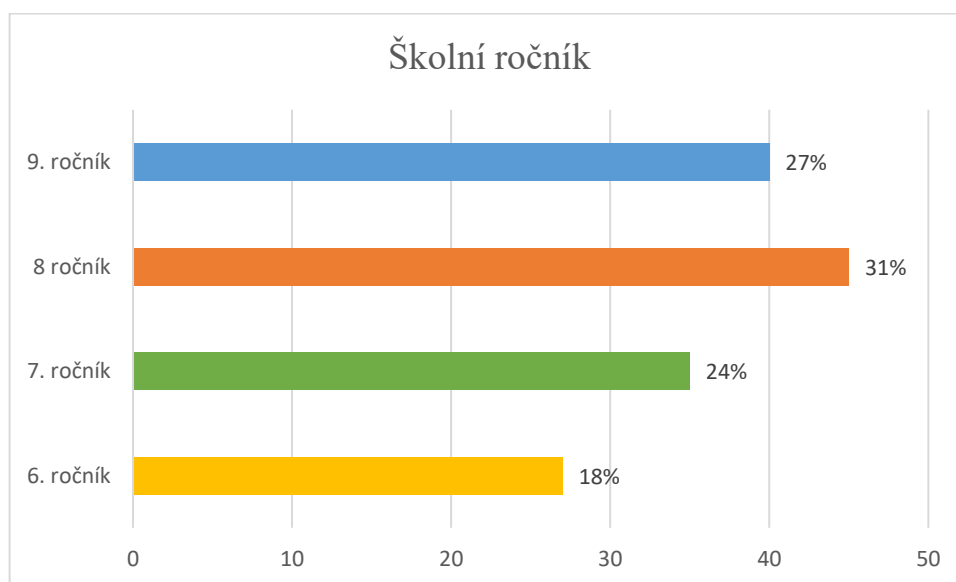
Položka č. 1 – Pohlaví

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ŽENA	72	49 %
MUŽ	75	51 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 7 – Pohlaví (vlastní výzkum, 2024)

První položka byla identifikační pro zjištění, jakého jsou žáci pohlaví. Z celkového počtu 147 (100 %) je 72 (49 %) respondentů ženy a 75 (51 %) respondentů muži.

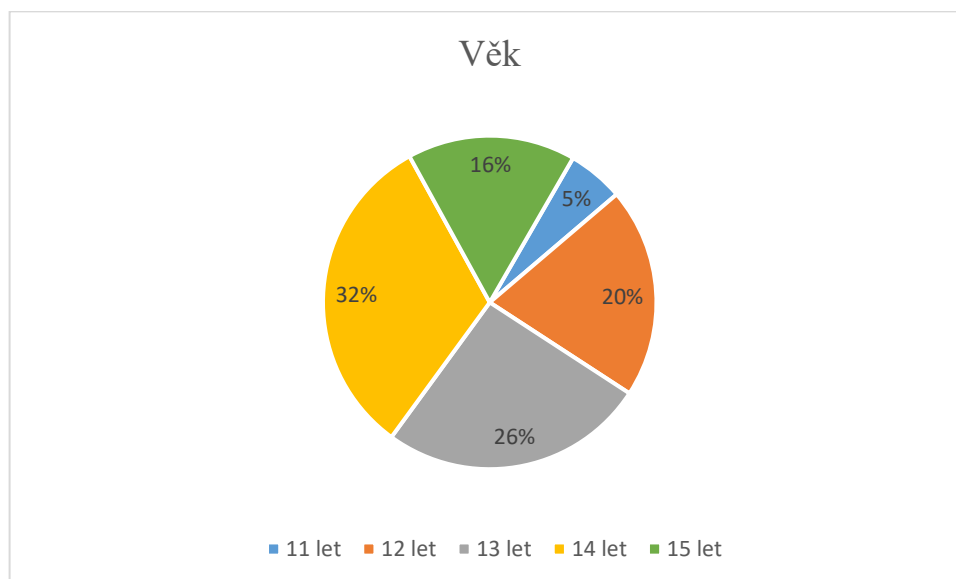
Položka č. 2 – Školní ročník

Graf 1 - Školní ročník (vlastní výzkum, 2024)

Druhá položka byla identifikační pro zjištění, jaký ročník žáci navštěvují. Z celkového počtu 147 (100 %) je 27 (18 %) respondentů z 6. ročníku, 35 (24 %) ze 7. ročníku, 45 (31 %) z 8. ročníku a 40 (27 %) z 9. ročníku.

Položka č. 3 – Věk**Graf 2 - Věk (vlastní výzkum, 2024)**

Třetí položka byla identifikační pro zjištění věku žáků. Z celkového počtu 147 (100 %) je 8 (5 %) respondentům 11 let, 30 (20 %) respondentům 12 let, 38 (26 %) respondentům 13 let, 47 (32 %) respondentům 14 let a 24 (16 %) respondentům 15 let.

Položka č. 4 – Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	33	22 %
NE	114	78 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 8 - Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj? (vlastní výzkum, 2024)

Čtvrtá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci za posledních 30 dnů pili alkoholický nápoj. Z celkového počtu 147 (100,00 %) respondentů 33 (22 %) odpovědělo, že ano, dalších 114 (78 %) odpovědělo, že ne.

Položka č. 5 - Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	18	12 %
NE	129	88 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 9 - Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče? (vlastní výzkum, 2024)

Pátá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci někdy během života užívali léky, aniž by je potřebovali (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 18 (12 %) odpovědělo, že ano, dalších 129 (88 %) odpovědělo, že ne.

Položka č. 6 - Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	9	6 %
NE	138	94 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 10 - Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš? (vlastní výzkum, 2024)

Šestá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci někdy během života nějakým způsobem užívali marihuanu nebo hašiš. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 9 (6 %) odpovědělo, že ano, dalších 138 (94 %) odpovědělo, že ne.

Položka č. 7 - Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	5	3 %
NE	142	97 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 11 - Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety? (vlastní výzkum, 2024)

Sedmá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci za posledních 30 dnů kouřili cigarety. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 5 (3 %) odpovědělo, že ano, dalších 142 (97 %) odpovědělo, že ne.

Položka č. 8 - Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	0	0 %
NE	147	100 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 12 - Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024)

Osmá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci během svého života měli pohlavní styk. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 147 (100 %) odpovědělo, že ne.

Položka č. 9 - Vykouříš denně více než 5 cigaret?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	4	3 %
NE	143	97 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 13 - Vykouříš denně více než 5 cigaret? (vlastní výzkum, 2024)

Devátá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci denně vykouří více jak 5 cigaret. Z celkového počtu 147 (100 %) respondenti 4 (3 %) odpověděli, že ano, dalších 143 (97 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 10 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	21	14 %
NE	126	86 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 14 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo? (vlastní výzkum, 2024)

Desátá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci byli za posledních 30 dnů opilí tak, že měli problém s chůzí, zvraceli nebo si nepamatovali, co se stalo. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 21 (14 %) odpovědělo, že ano, dalších 126 (86 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 11 - Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	48	33 %
NE	99	67 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 15 - Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů? (vlastní výzkum, 2024)

Jedenáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci někdy zfalšovali podpis svých rodičů. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 48 (33 %) odpovědělo, že ano, dalších 99 (67 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 12 - Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	32	22 %
NE	115	78 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 16 - Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému? (vlastní výzkum, 2024)

Dvanáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci někdy ukradli peníze svým rodičům nebo někomu jinému. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 32 (22 %) odpovědělo, že ano, dalších 115 (78 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 13 - Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	10	7 %
NE	137	93 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 17 - Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“? (vlastní výzkum, 2024)

Třináctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci byli někdy „za školou“. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 10 (7 %) odpovědělo, že ano, dalších 137 (93 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 14 - Ukradl/a jsi někdy něco někomu?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	65	44 %
NE	82	56 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 18- Ukradl/a jsi někdy něco někomu? (vlastní výzkum, 2024)

Čtrnáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci někdy něco někomu ukradli, Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 65 (44 %) odpovědělo, že ano, dalších 82 (56 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 15 - Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	39	27 %
NE	108	73 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 19 - Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu? (vlastní výzkum, 2024)

Patnáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci během svého života poškodili majetek někomu cizímu za účelem zábavy. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 39 (27 %) odpovědělo, že ano, dalších 108 (73 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 16 - Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	2	1 %
NE	145	99 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 20 - Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a? (vlastní výzkum, 2024)

Šestnáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci měli někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co udělali. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 2 (1 %) odpovědělo, že ano, dalších 145 (99 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 17 - Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	30	20 %
NE	117	80 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 21 - Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě? (vlastní výzkum, 2024)

Sedmnáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci něco ukradli v obchodě. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 30 (20 %) odpovědělo, že ano, dalších 117 (80 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 18 - Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	51	35 %
NE	96	65 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 22 - Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a? (vlastní výzkum, 2024)

Osmnáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda si žáci během života záměrně fyzicky ublížili. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 51 (35 %) odpovědělo, že ano, dalších 96 (65 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 19 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	44	30 %
NE	103	70 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 23 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků? (vlastní výzkum, 2024)

Devatenáctá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci byli za posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 44 (30 %) odpovědělo, že ano, dalších 103 (70 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 20 - Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	14	10 %
NE	133	90 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 24 - Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)? (vlastní výzkum, 2024)

Dvacátá položka byla identifikační pro zjištění, zda žáci byli za posledních 30 dnů skrze internet zesměšňováni nebo jim skrze internet nějak ublížil. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 14 (10 %) odpovědělo, že ano, dalších 133 (90 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 21 - Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO	24	16 %
NE	123	84 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 25 - Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů? (vlastní výzkum, 2024)

Dvacátá první položka byla identifikační pro zjištění, zda žákům za posledních 30 dnů ublížil nějaký spolužák. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 24 (16 %) odpovědělo, že ano, dalších 123 (84 %) respondentů odpovědělo, že ne.

Položka č. 22 – Jak těžko by vám řikalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a cigaretu a vy byste nechtěl/a kouřit ?

	Ženy	Muži
Průměr	2,07	1,91
SD	0,60	0,76
Rozsah	1 - 4	

Tabulka 26 - Jak těžko by vám řikalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a cigaretu a vy byste nechtěl/a kouřit ? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi snadno	106	72 %
Docela snadno	29	20 %
Docela těžko	9	6 %
Velmi těžko	3	2 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 27 – frekvenční analýza položky č. 22

Dvacátá druhá položka byla identifikační pro zjištění, jak těžko by se žákům říkalo ne, kdyby jim kamarád/ka nabídl/a cigaretu a nechtěli by kouřit. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 106 (72 %) odpovědělo, že velmi snadno, 29 (20 %) respondentů odpovědělo, že docela snadno, 9 (6 %) respondentů odpovědělo, že docela těžko a 3 (2 %) respondentů odpovědělo, že velmi těžko.

Položka č. 23 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a marihuanu a Vy byste nechtěl/a?

	Ženy	Muži
Průměr	2,02	1,81
SD	0,47	0,81
Rozsah	1 – 4	

Tabulka 28 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a marihuanu a Vy byste nechtěl/a? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi snadno	118	80 %
Docela snadno	21	14 %
Docela těžko	3	2 %
Velmi těžko	5	3 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 29 – frekvenční analýza položka č. 23

Dvacátá třetí položka byla identifikační pro zjištění, jak těžko by se žákům říkalo ne, kdyby jim kamarád/ka nabídl/a marihuanu a nechtěli by kouřit. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 118 (80 %) odpovědělo, že velmi snadno, 21 (14 %) respondentů odpovědělo, že docela snadno, 3 (2 %) respondentů odpovědělo, že docela těžko a 5 (3 %) respondentů odpovědělo, že velmi těžko.

Položka č. 24 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a nějakou drogu a Vám by se nechtělo si ji vzít?

	Ženy	Muži
Průměr	2,82	2,24
SD	0,34	0,52
Rozsah	1 – 4	

Tabulka 30 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a nějakou drogu a Vám by se nechtělo si ji vzít? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi snadno	124	84 %
Docela snadno	21	14 %
Docela těžko	1	1 %
Velmi těžko	1	1 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 31 – frekvenční analýza položky č. 24

Dvacátá čtvrtá položka byla identifikační pro zjištění, jak těžko by se žákům říkalo ne, kdyby jim kamarád/ka nabídla drogu a nechtěli by ji užít. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 124 (84 %) odpovědělo, že velmi snadno, 21 (14 %) respondentů odpovědělo, že docela snadno, 1 (1 %) respondentů odpovědělo, že docela těžko a 1 (1 %) respondentů odpovědělo, že velmi těžko.

Položka č. 25 - Jak těžko by vám řikalo ne, kdyby, s Vámi chtěl někdo, koho máte hodně rád/a, mít pohlavní styk?

	Ženy	Muži
Průměr	1,85	2,26
SD	0,95	1,10
Rozsah	1 – 4	

Tabulka 32 - Jak těžko by vám řikalo ne, kdyby, s Vámi chtěl někdo, koho máte hodně rád/a, mít pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi snadno	70	48 %
Docela snadno	43	29 %
Docela těžko	16	11 %
Velmi těžko	18	12 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 33 – frekvenční analýza položky č. 25

Dvacátá pátá položka byla identifikační pro zjištění, jak těžko by se žákům říkalo ne, kdyby jim někdo, koho mají rádi, nabídl pohlavní styk. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 70 (48 %) odpovědělo, že velmi snadno, 43 (29 %) respondentů odpovědělo, že docela snadno, 16 (11 %) respondentů odpovědělo, že docela těžko a 18 (12 %) respondentů odpovědělo, že velmi těžko.

Položka č. 26 - Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdybyste vy i váš přítel/přítelkyně chtěli mít pohlavní styk?

	Ženy	Muži
Průměr	1,32	1,52
SD	0,96	1,09
Rozsah	1 – 4	

Tabulka 34 - Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdybyste vy i váš přítel/přítelkyně chtěli mít pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi snadno	57	39 %
Docela snadno	45	31 %
Docela těžko	25	17 %
Velmi těžko	19	13 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 35 – frekvenční analýza položky č. 26

Dvacátá šestá položka byla identifikační pro zjištění, jak těžko by se žákům říkalo ne, kdyby oni a jejich partner chtěli mít pohlavní styk. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 57 (39 %) odpovědělo, že velmi snadno, 45 (31 %) respondentů odpovědělo, že docela snadno, 25 (17 %) respondentů odpovědělo, že docela těžko a 19 (13 %) respondentů odpovědělo, že velmi těžko.

Položka č. 27 - Jak silný je mezi vašimi vrstevníky tlak na to, abyste měli pohlavní styk?

	Ženy	Muži
Průměr	2,84	3,10
SD	0,64	0,79
Rozsah	1 – 4	

Tabulka 36 - Jak silný je mezi vašimi vrstevníky tlak na to, abyste měli pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024)

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žádný	105	71 %
Malý	31	21 %
Docela velký	6	4 %
Hodně velký	5	3 %
CELKEM	147	100 %

Tabulka 37 – frekvenční analýza položky č. 27

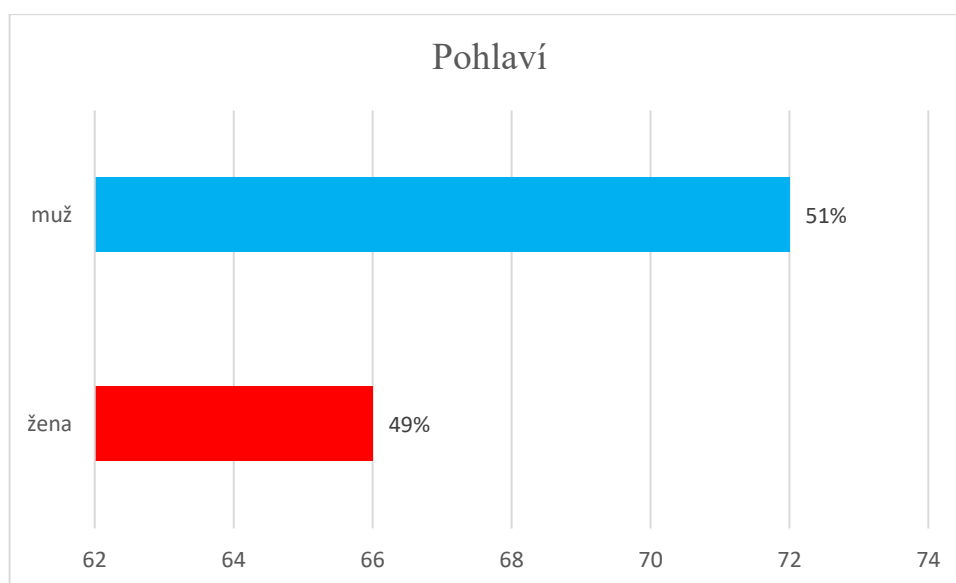
Dvacátá sedmá položka byla identifikační pro zjištění, jaký je mezi jejich vrstevníky tlak na to, mít pohlavní styk. Z celkového počtu 147 (100 %) respondentů 105 (71 %) odpovědělo, že žádný, 31 (21 %) respondentů odpovědělo, že malý, 6 (4 %) respondentů odpovědělo, že docela velký a 5 (3 %) respondentů odpovědělo, že hodně velký.

6 INTERPRETACE DAT

Po sesbírání odpovědí jsme následně provedli analýzu dat. Data byla analyzována pomocí programu Microsoft Excel a Statistického programu TIBCO Statistica 14. V následující kapitole se budeme věnovat popisu výsledků našeho výzkumu, které jsou doplněny o grafy a tabulky pro lepší znázornění.

6.1 Jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol?

Cílem výzkumné otázky bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol. S touto výzkumnou otázkou souvisí položky v dotazníku 4 až 21. Dotazovaní odpovídali možnostmi „Ano“ a „Ne“. Za odpověď „Ano“ dotazovaný získal 1 bod a za odpověď „Ne“ získal 0 bodů. Rozsah možnosti získaných bodů je 0 až 18. Našeho dotazníkového šetření se zúčastnilo 66 (49 %) žen a 72 (51 %) mužů.

Graf 3 - Pohlaví (vlastní výzkum, 2024)

Průměrná hodnota rizikového chování u žáků druhého stupně základní školy je **M = 3,01** (SD = 2,61) bodů. Z toho jsme usoudili, že žáci druhého stupně základní školy vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají do stupně běžné rizikovosti.

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
	147	0	18	3,01	2,61

Tabulka 38 - Popisná statistika VO1 (vlastní výzkum, 2024)

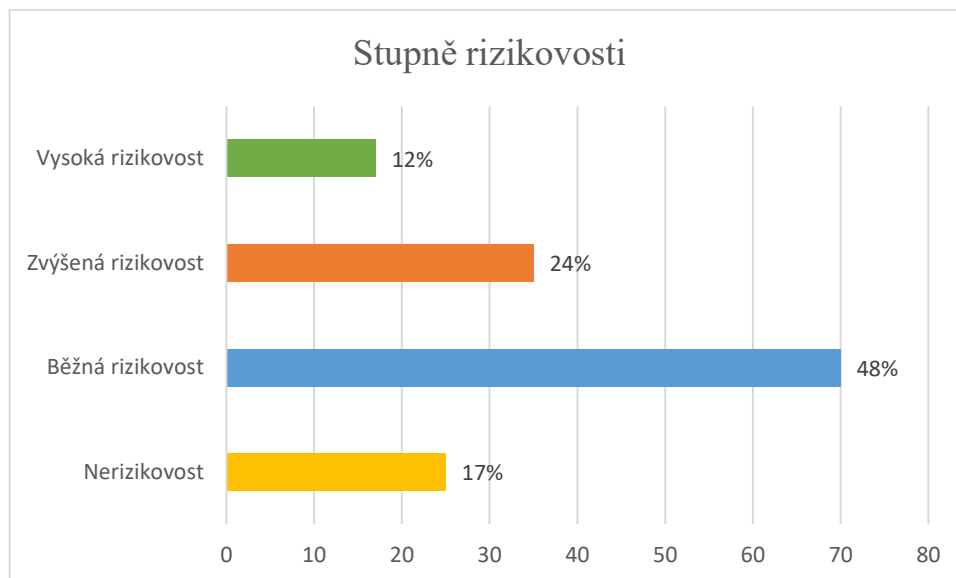
Dle počtu získaných bodů byli žáci rozděleni do jednoho ze čtyř stupňů rizikivosti. Z výsledků vyplývá, že 25 (17 %) žáků spadá do stupně nerizikivosti, největší počet žáků 70 (48 %) se řadí do stupně běžné rizikivosti, 35 (24 %) žáků řadíme do stupně zvýšené rizikivosti a 17 (12 %) žáků spadá do stupně vysoké rizikivosti. Tyto výsledky můžeme vidět v následující tabulce a grafu.

Stupně rizikivosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nerizikivost	25	17 %
Běžná rizikivost	70	48 %
Zvýšená rizikivost	35	24 %
Vysoká rizikivost	17	12 %
Celkem	147	100 %

Tabulka 39 – Stupně rizikivosti žáků (vlastní výzkum, 2024)

Nerizikivost nejčastěji můžeme pozorovat u adolescentů mladšího věku (11 – 13 let). Adolescent nevykazuje známky rizikivosti a tím pádem není důvod s ním nijak odborně pracovat. Běžná rizikivost zahrnuje běžnou míru experimentování a běžný výskyt méně rizikivých aktivit u adolescentů. V tomto případě je doporučeno realizovat programy s preventivním charakterem a sledovat výskyt a průběh rizikivého chování. Při zvýšené rizikivosti se doporučuje odborný zásah a následné individuální poradenství. Vysoké rizikivosti dosahují ve většině případů chlapci. Při výskytu takto vysoké rizikivosti je doporučen zásah odborníka s následnou intenzivní intervencí a individuální poradenství s případnými terapiemi (Dolejš a Orel, 2017).

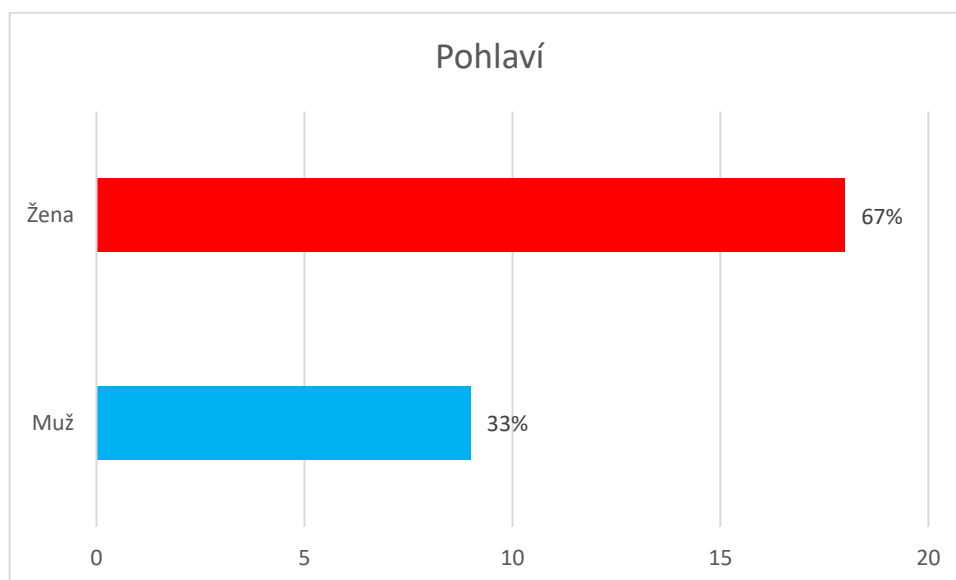

Graf 4 - Stupně rizikovosti žáků (vlastní výzkum, 2024)

Následně si rozebereme rizikovost u jednotlivých tříd, abychom měli lepší a detailnější přehled, která třída je více či méně riziková.

Žáci 6. ročník

Nášeho výzkumu se zúčastnilo 27 (18 %) respondentů z 6. ročníku. Přesněji, 9 (33 %) mužů a 18 (67 %) žen.

Graf 5 – Pohlaví, žáci 6. ročník (vlastní výzkum, 2024)

U žáků šestého ročníku průměrná hodnota rizikového chování dosáhla $M = 2,93$ ($SD = 2,54$) bodů. Z toho jsme usoudili, že žáci šestého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají do stupně běžné rizikivosti.

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
	27	0	18	2,93	2,54

Tabulka 40 - Popisná statistika VO1, žáci 6. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Z celkového počtu 27 (100 %) žáků, 12 (44 %) spadá do stupně běžné rizikivosti. Pro lepší znázornění data prezentujeme prostřednictvím tabulky.

Stupně rizikivosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nerizikovitost	5	19 %
Běžná rizikovitost	12	44 %
Zvýšená rizikovitost	7	26 %
Vysoká rizikovitost	3	11 %
Celkem	27	100 %

Tabulka 41 – Stupně rizikivosti, žáci 6. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Žáci 7. ročník

Našeho výzkumu se zúčastnilo 35 (100 %) respondentů ze 7. ročníku. Přesněji, 17 (49 %) žen a 18 (51 %) mužů.

U žáků sedmého ročníku průměrná hodnota rizikového chování dosáhla $M = 2,51$ ($SD = 2,11$) bodů. Z toho usuzujeme, že žáci sedmého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikivosti.

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
	35	0	18	2,51	2,11

Tabulka 42 - Popisná statistika VO1, žáci 7. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Z celkového počtu 35 (100 %) žáků, 16 (46 %) spadá do stupně běžné rizikivosti. Pro lepší znázornění i ostatních stupňů rizikivosti přikládáme tabulku.

Stupně rizikivosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nerizikovost	7	20 %
Běžná rizikovost	16	46 %
Zvýšená rizikovost	10	29 %
Vysoká rizikovost	2	6 %
Celkem	35	100 %

Tabulka 43 – Stupně rizikivosti, žáci 7. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Žáci 8. ročník

V rámci osmého ročníku se našeho výzkumu zúčastnilo 45 (100 %) respondentů, z toho 18 (40 %) žen a 27 (60 %) mužů.

U žáků osmého ročníku byla zjištěna průměrná hodnota rizikového chování $M = 2,44$ ($SD = 1,93$) bodů. Z toho usuzujeme, že žáci osmého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikivosti.

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
	45	0	18	2,44	1,93

Tabulka 44 - Popisná statistika VO1, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Z celkového počtu 45 (100 %) žáků, 26 (58 %) spadá do stupně běžné rizikivosti. Pro lepší znázornění i ostatních stupňů rizikivosti přikládáme tabulku.

Stupně rizikivosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nerizikovost	9	20 %
Běžná rizikovost	26	58 %
Zvýšená rizikovost	9	20 %
Vysoká rizikovost	1	2 %

Celkem	45	100 %
--------	----	-------

Tabulka 45 – Stupně rizikivosti, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Žáci 9. ročník

Z devátého ročníku se našeho výzkumu zúčastnilo 40 (100 %) respondentů, z toho 19 (47,5 %) žen a 21 (52,5 %) mužů.

Průměrná hodnota rizikového chování u žáků devátých tříd je **M = 4,60 (SD = 3,16) bodů**. Z toho usuzujeme, že žáci devátého ročníku vykazují vyšší míru rizikového chování a spadají tak do stupně zvýšené rizikivosti.

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
	40	0	18	4,60	3,16

Tabulka 46 - Popisná statistika VO1, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

Z celkového počtu 40 (100 %) žáků, 16 (40 %) spadá do stupně běžné rizikivosti a 12 (30 %) žáků vykazuje vysoké procento rizikivosti. Pro lepší znázornění i ostatních stupňů rizikivosti přikládáme tabulku.

Stupně rizikivosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nerizikovitost	3	8 %
Běžná rizikovitost	16	40 %
Zvýšená rizikovitost	9	23 %
Vysoká rizikovitost	12	30 %
Celkem	40	100 %

Tabulka 47 – Stupně rizikivosti, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024)

6.2 Jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji?

Druhá výzkumná otázka se zabývá tím, jaké rizikové chování se u žáků druhého stupně základní školy vyskytuje nejčastěji. Data jsme zanesli do tabulek v programu Microsoft excel, u každé otázky jsme zjistili průměry a směrodatné odchylky a následně vyhodnotili každou oblast rizikového chování zvlášť.

Jak jsme již výše zmínili, rizikové chování dělíme na tři rizikové faktory, jimiž jsou abúzus, delikvence a šikana. Pro lepší znázornění výsledků jsme výsledná data zanesli do tabulek níže.

Abúzus

Číslo otázky	Znění otázky	Průměr	SD
4	Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?	0,22	0,42
5	Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?	0,14	0,36
6	Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?	0,07	0,29
7	Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?	0	0
8	Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?	0	0
9	Vykouříš denně více než 5 cigaret?	0	0
10	Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?	0,14	0,35

Tabulka 48 – Výsledky faktoru abúzus (vlastní výzkum, 2024)

Celkový průměr abúzu u žáků druhého stupně základní školy je $M = 0,67$ ($SD = 1,12$).

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Abúzus	147	0	7	0,67	1,12

Tabulka 49 – Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024)

Delikvence

Číslo otázky	Znění otázky	Průměr	SD
11	Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?	0,33	0,47
12	Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?	0,22	0,41
13	Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“?	0,07	0,25
14	Ukradl/a jsi někdy něco někomu?	0,44	0,50
15	Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?	0,29	0,49
16	Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?	0,01	0,12
17	Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?	0,20	0,40

Tabulka 50 - Výsledky faktoru delikvence (vlastní výzkum, 2024)

Celkový průměr delikvence u žáků druhého stupně základní školy je $M = 1,54$ ($SD = 1,41$).

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Delikvence	147	0	7	1,54	1,41

Tabulka 51 - Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024)

Šikana

Číslo otázky	Znění otázky	Průměr	SD
18	Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?	0,35	0,48

19	Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?	0,29	0,46
20	Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?	0,10	0,29
21	Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?	0,16	0,37

Tabulka 52 - Výsledky faktoru šikana (vlastní výzkum, 2024)

Celkový průměr šikany u žáků druhého stupně základní školy je $M = 0,90$ ($SD = 1,04$).

Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	SD
Šikana	147	0	4	0,90	1,04

Tabulka 53 - Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024)

Z výsledků jsme zjistili, že **nejčastějším rizikovým chováním**, které se projevilo u žáků druhého stupně základní školy je **faktor delikvence**, kdy průměrná hodnota tohoto chování je $M = 1,54$. Do tohoto faktoru řadíme falšování podpisů rodičů, krádeže, ničení majetku pro zábavu, „oplétačky“ s policií a sebepoškozování. Nejčastějším projevem tohoto faktoru jsou krádeže (*Ukradl/a jsi někdy něco někomu?*) kdy $M = 0,44$ a falšování podpisů rodičů (*Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?*) kdy $M = 0,33$.

6.3 Jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování žáků.

Naše třetí výzkumná otázka se zabývala souvislostí vrstevnického tlaku a výskytem rizikového chování u žáků druhého stupně základní školy. Na tuto výzkumnou otázku navazují hypotézy

H1 Předpokládáme, že existuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

H0 Předpokládáme, že neexistuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

Výsledky byly převedeny do tabulky v program Microsoft Excel. Následně se tabulky, s body z Rizikového chování a s průměry z Vrstevnického tlaku, převedly do programu TIBCO Statistika 14, který nám vypočítal Pearsonův koeficient korelace.

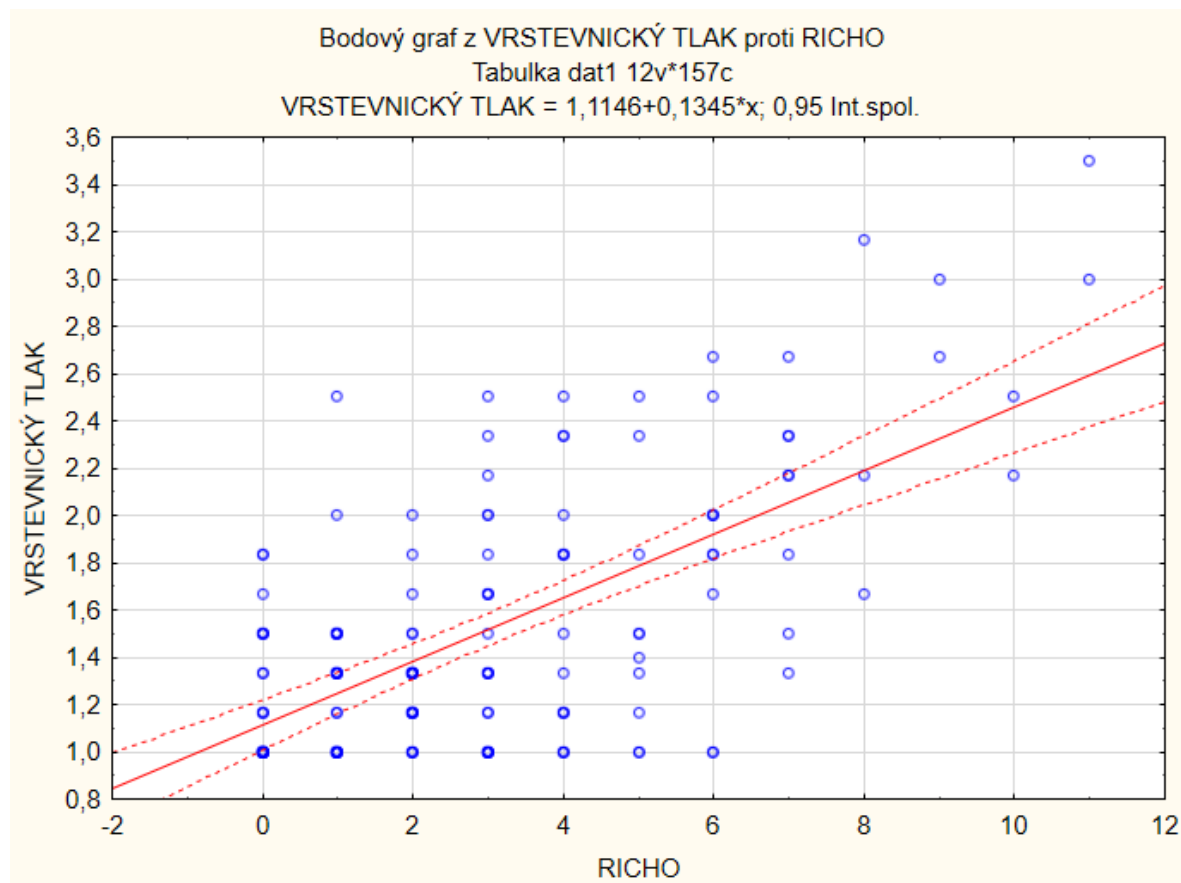
Z výsledků vyplývá, kdy hodnota $r = 0,640700$ a kdy $p < 0,05$, že vrstevnický tlak koreluje s výskytem rizikového chování u žáků druhého stupně základní školy. Z výsledků tedy můžeme říci, že existuje statisticky významný vztah mezi vrstevnickým tlakem a rizikovým chováním. S vrstevnickým tlakem roste míra výskytu rizikového chování. Následné výsledky korelace jsou zobrazeny v tabulce níže.

Korelace				
Označené korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$				
N=147 (Celé případy vynechány u ChD)				
Proměnná	Průměry	Sm. odch.	Rizikové chování	Vrstevnický tlak
Rizikové chování	3,054422	2,603428	1,000000	0,640700
Vrstevnický tlak	1,525397	0,546531	0,640700	1,000000

Tabulka 54 – Korelace VO3

Pro Pearsonův koeficient korelace platí následná pravidla pro vyhodnocení. Hodnota 0 naznačuje statistickou nezávislost mezi oběma proměnnými, hodnota +1 indikuje naprostou pozitivní a hodnota -1 představuje negativní závislost mezi nimi. Čím více se vypočítaná hodnota koeficientu korelace přibližuje k hodnotě 1 nebo -1, tím větší je těsnost vztahu mezi srovnávanými proměnnými. Náš výsledek $r = 0,640700$ se blíží k číslu +1, tím pádem potvrzujeme naši Hypotézu H1 - Předpokládáme, že existuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování a zamítáme hypotézu H0 Předpokládáme, že neexistuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování. Následné výsledky korelace jsou zobrazeny v grafu níže.

Graf 6 – Graf korelace VO3

7 DISKUZE

Prvním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol. Dalším cílem bylo zjistit jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji. A posledním cílem bylo zjistit, jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování. S cíli souvisí i výzkumné otázky. První výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků druhého stupně vybrané základní školy. Druhou výzkumnou otázkou bylo zmapovat, jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji a poslední výzkumnou otázkou bylo zjistit jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování žáků. S poslední výzkumnou otázkou se pojí hypotéza, H1 Předpokládáme, že existuje souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

Výzkum byl pojat kvantitativním charakterem, kdy k sesbírání dat bylo využito dvou standardizovaných dotazníků – Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA) a dotazníku The Social And Health Assessment – (SAHA). Výzkumu se zúčastnilo 147 žáků navštěvující druhý stupeň základní školy. Z celkového počtu bylo 72 (49 %) respondentů ženy a 75 (51 %) respondentů muži. Žáci navštěvovali 6 – 9. třídu základní školy a jejich věk se pohyboval od 10 do 15 let. Nejpočetnější třídou byli žáci 45 (31 %) z 8. ročníku, následně žáci 40 (27 %) z 9. ročníku, poté 35 (24 %) ze 7. ročníku a nejméně početnou třídou bylo 27 (18 %) žáků z 6. ročníku. Sesbíraná data byla zpracována pomocí programu Microsoft Excel a TIBCO Statistica 14. Po vyhodnocení byla data interpretována pomocí tabulek a grafů.

První výzkumná otázka, jaká je míra rizikového chování u žáků vyšla, že průměrná hodnota rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol je $M = 3,01$ ($SD = 2,61$) bodů. Z toho jsme usoudili, že žáci druhého stupně základní školy vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikivosti. Přesněji, 25 (17 %) žáků spadá do stupně nerizikivosti, největší počet žáků 70 (48 %) se řadí do stupně běžné rizikivosti, 35 (24 %) žáků řadíme do stupně zvýšené rizikivosti a 17 (12 %) žáků spadá do stupně vysoké rizikivosti.

Následně jsme rozebrali jednotlivé třídy, abychom zjistili, jak rizikové jsou jednotlivé třídy. U žáků šestého ročníku průměrná hodnota rizikového chování dosáhla $M = 2,93$ ($SD = 2,54$) bodů. Z toho jsme usoudili, že žáci šestého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikivosti. U žáků sedmého ročníku průměrná hodnota

rizikového chování dosáhla $M = 2,51$ ($SD = 2,11$) bodů. Z toho usuzujeme, že žáci sedmého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikovosti. U žáků osmého ročníku byla zjištěna průměrná hodnota rizikového chování $M = 2,44$ ($SD = 1,93$) bodů. Z toho usuzujeme, že žáci osmého ročníku vykazují nízkou míru rizikového chování a spadají tak do stupně běžné rizikovosti. Nejvíce riziková třída nám z výsledků vyšla třída devátá. Průměrná hodnota rizikového chování u žáků devátých tříd je $M = 4,60$ ($SD = 3,16$) bodů. Z toho usuzujeme, že žáci devátého ročníku vykazují vyšší míru rizikového chování a spadají tak do stupně zvýšené rizikovosti.

(Dolejš a Skopal, 2015) vysvětlují jednotlivé stupně rizikovosti a jejich možné prevence a řešení. Nerizikovost nejčastěji můžeme pozorovat u adolescentů mladšího věku (11 – 13 let), kdy adolescent nevykazuje známky rizikovosti a tím pádem není důvod s ním nijak odborně pracovat. Běžná rizikovost zahrnuje běžnou míru experimentování a běžný výskyt méně rizikových aktivit u adolescentů. V tomto případě je doporučeno realizovat programy s preventivním charakterem a sledovat výskyt a průběh rizikového chování. Při zvýšené rizikovosti se doporučuje odborný zásah a následné individuální poradenství. Vysoké rizikovosti dosahují ve většině případů chlapci. Při výskytu takto vysoké rizikovosti je doporučen zásah odborníka s následnou intenzivní intervencí a individuální poradenství s případnými terapiemi.

Druhá výzkumná otázka se zabývala tím, jaké rizikové chování se u žáků druhého stupně základní školy vyskytuje nejčastěji. Z výsledků jsme zjistili, že nejčastějším rizikovým chováním, které se projevilo u žáků druhého stupně základní školy je faktor delikvence. Do tohoto faktoru řadíme falšování podpisů rodičů, krádeže, ničení majetku pro zábavu, „oplétáčky“ s policií a sebepoškozování. Nejčastějším projevem tohoto faktoru jsou krádeže (Ukradl/a jsi někdy něco někomu?) a falšování podpisů rodičů (Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?). V porovnání s výzkumem Dolejše (2015) ukazuje výsledky téměř totožné. Dle jeho výzkumu žáci jsou nejvíce riziková v oblasti pití alkoholických nápojů, kdy v našem výzkumu, pití těchto nápojů vyšlo s menším výskytem. Falšování podpisů rodičů a krádeže v našem výzkumu vyšly stejně. Naopak výzkum bakalářské práce (Andrašiová, 2024) vyšel s daty, že mezi nejčastější rizikové chování žáků na vybrané základní škole patří užívání návykových látek, přesněji konzumace alkoholu.

Třetí výzkumná otázka se zabývala tím, jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování žáků, ke které se taktéž pojí naše výzkumná hypotéza. Vztahy mezi dvěma proměnnými byly ověřovány pomocí Pearsonova koeficientu korelace.

Z výsledků byla prokázána kladná korelace mezi výskytem rizikového a vrstevnickým tlakem. Pro porovnání, stejné výsledky prezentuje i Krejčí (2021) ve své diplomové práci, kdy v tomto výzkumu vrstevnický tlak pozitivně koreluje s abúzem a delikvencí.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zaměřila na problematiku rizikového chování u žáků druhého stupně základní školy. Teoretická část se věnovala pojmům, které souvisejí s rizikovým chováním a jeho formami. Taktéž byla rozebrána prevence rizikového chování, zahrnující různé druhy prevence a specifika prevence ve školním prostředí. Poslední kapitola se věnovala období adolescence a pubescence, kdy byly vysvětleny všechny změny, kterými si jedinec v tomto období prochází.

V praktické části práce byl proveden výzkum, který byl kvantitativního charakteru a byl realizován prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro výzkum byly použity části z dvou standardizovaných dotazníků – Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA) a The Social and Health Assessment (SAHA). Cílem výzkumu bylo zjistit míru rizikového chování u žáků druhého stupně základních škol. Dalším cílem bylo zjistit, jaká forma rizikového chování se u žáků vyskytuje nejčastěji. A posledním cílem bylo zjistit, jaká je souvislost mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování. Všechny cíle diplomové práce byly splněny.

Výsledky výzkumu nám ukázaly, že žáci druhého stupně základních škol vykazují obecně nízkou míru rizikového chování, kdy většina z nich byla zařazena do kategorie běžné rizikovosti. Nejhuře si vedla třída devátá, která jako jediná vyšla jako vysoce riziková. Dále bylo zjištěno, že nejčastějším rizikovým chováním u žáků základní školy je delikvence. Taktéž vyšla kladná korelace mezi vrstevnickým tlakem a rizikovým chováním, byl tedy prokázán vztah mezi vrstevnickým tlakem a výskytem rizikového chování.

V následné diskuzi byly získané výsledky porovnávány s předchozími výzkumy, které se taktéž věnovaly rizikovému chování žáků druhého stupně základních škol, kdy jsme zjistili podobné výsledky z výzkumu Dolejše (2015). Další shodu jsme zaznamenali z výzkumu Andrašiové (2024) a opět Dolejše (2015), kdy i v těchto výzkumech vyšly stejná data v nejčastěji vyskytlém rizikovém chování – krádeže a falšování podpisů rodičů. Vliv vrstevnického tlaku na rizikové chování jsme porovnali s výzkumem Krejčí (2021), kdy nám vyšla taktéž kladná korelace a vyhodnotili jsme třetí výzkumnou otázku, že existuje statisticky významný vztah mezi vrstevnickým tlakem a rizikovým chováním.

Na závěr můžeme konstatovat, že rizikové chování se na dané základní škole vyskytuje a je potřeba jej řešit. Výsledky výzkumu budou předány metodičce prevence a doufáme, že

budou přínosem. Dále můžeme doporučit dotazníkové šetření opakovat po určitém časovém odstupu, za účelem zjistit, zda se výskyt rizikového chování zmenšil či zvýšil.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AMBROŽOVÁ, Kateřina a kol.,(2010). *Rizikové chování dětí a mladistvých, příčiny, následky, prevence* [online]. [cit. 2023-11-09]. Dostupné z: https://detstvibezurazu.cz/wp-content/uploads/2014/04/DBU_rizikove_chovani.pdf
2. ANDRAŠIOVÁ, Miroslava, 2024. Rizikové chování u žáků na základní škole. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
3. ARNETT, Jeffrey Jensen, FURLONG, Andy, ed., 2019. *Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood*. 2. Velká Británie: Taylor & Francis. ISBN 9780367335991.
4. BAČOVÁ, Viera, 2003. *Osobná identita - konštrukcie - text - hľadanie významu*. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK. *Agrese, identita, osobnost*. Sdružení SCAN, s. 201-203. ISBN 80-86620-06-9.
5. BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS, 2017. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.
6. BLATNÝ, Marek, 2004. *Výsledky české části mezinárodního projektu SAHA I.: deskriptivní analýza rizikového chování a rizikových a protektivních faktorů vývoje mladistvých z městských oblastí*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-239-5002-9.
7. BONINO, Silvia, Elena CATTELINO a Silvia CIAIRANO, 2010. *Adolescents and risk: Behaviors, functions and protective factors*. Springer Milano. ISBN 978-88-470-1551-7.
8. ČAPEK, Robert, Sylvie NAVAROVÁ a Zdenka ŽENATOVÁ, 2017. *Žák v krizové situaci*. Praha: Dr. Josef Raabe. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-294-3.
9. ČEREŠNÍK, Michal, 2017. Příčiny produkcie rizikového správania v dospievaní v kontexte edukačného prostredia. *Školský psychológ/Školní psycholog*. 18(1), 26-38. ISSN 2695-0154.
10. DOLEJŠ, M. & SKOPAL, O. (2015). *Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA); Příručka pro praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

11. DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL, 2017. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování* [online]. VYDAVATELSTVÍ UNIVERZITY PALACKÉHO [cit. 2023-11-09]. ISBN 978-80-244-5252-4. Dostupné z: doi:10.5507/ff.17.24452524
12. DOLEJŠ, Martin, 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2642-6.
13. DOLEJŠ, Martin, Michal MIOVSKÝ a Vladimír ŘEHAN, 2012. *Testová příručka ke škále osobnostních rysů představujících riziko z hlediska užívání návykových látek: (SURPS - substance use risk profile scale)*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-81-1.
14. DUELL, Natasha a Laurence STEINBERG, 2019. *Positive Risk Taking in Adolescence*. *Child Development Perspectives* [online]. **13**(1), 48-52 [cit. 2023-11-09]. ISSN 1750-8592. Dostupné z: doi:10.1111/cdep.12310
15. FERJENČÍK, Ján, 2010. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-815-9.
16. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
17. HARSA, Pavel et al., 2012. *Současné projevy agrese*. *Psychiatrie pro praxi*. **13**(1), 15-18.
18. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
19. JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3679-2.
20. KABÍČEK, Pavel, 2022. *Zneužívání návykových látek u dospívajících a začlenění do SRCH-D* [online]. [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/kurz->

moodle/screening-a-kratka-intervence-v-oblasti-zneužívání-navykových-látek-v-ordinacích-praktických-lekarů-a-v-další-individuální-poradenské-pecí-o-dospívající

21. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 9788073877934.
22. KANN, Laura et al., 2018. *Youth Risk Behavior Surveillance — United States, 2017*. MMWR. Surveillance Summaries [online]. 67(8), 1-114 [cit. 2023-11-09]. ISSN 1546-0738. Dostupné z: doi:10.15585/mmwr.ss6708a1
23. KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
24. KOPECKÁ, Ilona, 2011. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3875-8.
25. KOUTEK, Jiří a Jana KOCOURKOVÁ, 2007. *Sebevražedné chování*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-349-9.
26. KREJČÍ, Michaela, 2021. *Rizikové aktivity a vliv vrstevnické skupiny u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v Olomouckém kraji*. Olomouc. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
27. KREJČOVÁ, Lenka, 2011. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3474-3.
28. KRIEGELOVÁ, Marie, 2008. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2333-4.
29. KROGER, Jane, 2004. *Identity in adolescence: the balance between self and other*. 3. London: Routledge. ISBN 0415281067 0-415-28107-5 978-0-415-28107-2.
30. KRÍŽOVÁ, Ivana, 2021. *Závislosti: pro psychologické obory*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-1754-3.
31. KYRIACOU, Chris, 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.
32. LERNER, Richard a Laurence STEINBERG, 2009. *Handbook of Adolescent Psychology*. 3. United States: John Wiley. ISBN 9780470149201.
33. MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.

34. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
35. Ministerstvo vnitra České republiky. (2003). *Riziko* [online]. [cit. 2023-11-09]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/riziko.aspx>
36. MIOVSKÝ, Michal a kol., 2012. Rizikové chování. In: *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, s. 127-132. ISBN 978-80-87258-89-7.
37. MKN - 10 [online], 2023. [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz>
38. ROGGE, Jan-Uwe, 2018. *Puberta*. Brno: Edika. ISBN 978-80-226-1280-3.
39. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ, 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
40. ŠIRŮČEK, Jan, Michaela ŠIRŮČKOVÁ a Petr MACEK, 2007. Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj rizikového chování v adolescenci. *Československá psychologie*. 51(5), 476-488. ISSN 0009-062X.
41. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta, 2016. *Jak přežít svou vlastní pubertu: i s učiteli a rodiči*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5395-9.
42. VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
43. VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
44. VOJTOVÁ, Věra, 2008. *Úvod do etopedie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-166-9.
45. WEAVER, David B. a Laura LAWTON, 2002. *Tourism management: David Weaver, Laura Lawton*. 2nd ed. Milton, Qld: John Wiley. ISBN 0-470-80066-6.
46. WOLFE, David A, Peter G JAFFE a Claire V CROOKS, 2006. *Adolescent Risk Behaviors: Why Teens Experiment and Strategies to Keep Them Safe*. Velká Británie: Yale University Press. ISBN 978-0-300-12744-7.

47. ZATLOUKAL, Tomáš et al., 2022. Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2021/2022. Praha: Česká školní inspekce. ISBN 978-80-88492-09-2.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Školní ročník (vlastní výzkum, 2024)	48
Graf 2 - Věk (vlastní výzkum, 2024)	49
Graf 3 - Pohlaví (vlastní výzkum, 2024)	63
Graf 4 - Stupně rizikovosti žáků (vlastní výzkum, 2024)	65
Graf 5 – Pohlaví, žáci 6. ročník (vlastní výzkum, 2024)	65
Graf 6 – Graf korelace VO3	73

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Oblast dotazníku VRCHA – abúzus (Dolejš a Skopal, 2015)	43
Tabulka 2 - Oblast dotazníku VRCHA – delikvence (Dolejš a Skopal, 2015)	44
Tabulka 3 - Oblast dotazníku VRCHA – šikana (Dolejš a Skopal, 2015)	44
Tabulka 4 - Vyhodnocení dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015)	45
Tabulka 5 – Škála pokušení dotazníku SAHA (Weissberg et al.)	46
Tabulka 6 - Seznam otázek sexuální chování dotazníku SAHA (Weissberg et al.)	46
Tabulka 7 – Pohlaví (vlastní výzkum, 2024).....	48
Tabulka 8 - Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj? (vlastní výzkum, 2024).....	49
Tabulka 9 - Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče? (vlastní výzkum, 2024)	50
Tabulka 10 - Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš? (vlastní výzkum, 2024)	50
Tabulka 11 - Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety? (vlastní výzkum, 2024)	51
Tabulka 12 - Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024)	51
Tabulka 13 - Vykouříš denně více než 5 cigaret? (vlastní výzkum, 2024).....	51
Tabulka 14 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo? (vlastní výzkum, 2024).....	52
Tabulka 15 - Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů? (vlastní výzkum, 2024)	52
Tabulka 16 - Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému? (vlastní výzkum, 2024).....	53
Tabulka 17 - Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“? (vlastní výzkum, 2024)	53
Tabulka 18- Ukradl/a jsi někdy něco někomu? (vlastní výzkum, 2024).....	53
Tabulka 19 - Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu? (vlastní výzkum, 2024).....	54
Tabulka 20 - Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a? (vlastní výzkum, 2024).....	54
Tabulka 21 - Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě? (vlastní výzkum, 2024)	55
Tabulka 22 - Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a? (vlastní výzkum, 2024)	55
Tabulka 23 - Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků? (vlastní výzkum, 2024).....	55
Tabulka 24 - Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)? (vlastní výzkum, 2024).....	56

Tabulka 25 - Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů? (vlastní výzkum, 2024).....	56
Tabulka 26 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a cigaretu a vy byste nechtěl/a kouřit ? (vlastní výzkum, 2024).....	57
Tabulka 27 – frekvenční analýza položky č. 22.....	57
Tabulka 28 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a marihuanu a Vy byste nechtěl/a? (vlastní výzkum, 2024).....	58
Tabulka 29 – frekvenční analýza položka č. 23.....	58
Tabulka 30 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, Vám Váš/Vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a nějakou drogu a Vám by se nechtělo si ji vzít? (vlastní výzkum, 2024).....	59
Tabulka 31 – frekvenční analýza položky č. 24.....	59
Tabulka 32 - Jak těžko by vám říkalo ne, kdyby, s Vámi chtěl někdo, koho máte hodně rád/a, mít pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024).....	60
Tabulka 33 – frekvenční analýza položky č. 25.....	60
Tabulka 34 - Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdybyste vy i váš přítel/přítelkyně chtěli mít pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024).....	61
Tabulka 35 – frekvenční analýza položky č. 26.....	61
Tabulka 36 - Jak silný je mezi vašimi vrstevníky tlak na to, abyste měli pohlavní styk? (vlastní výzkum, 2024).....	62
Tabulka 37 – frekvenční analýza položky č. 27.....	62
Tabulka 38 - Popisná statistika VO1 (vlastní výzkum, 2024).....	63
Tabulka 39 – Stupně rizikovosti žáků (vlastní výzkum, 2024).....	64
Tabulka 40 - Popisná statistika VO1, žáci 6. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	66
Tabulka 41 – Stupně rizikovosti, žáci 6. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	66
Tabulka 42 - Popisná statistika VO1, žáci 7. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	66
Tabulka 43 – Stupně rizikovosti, žáci 7. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	67
Tabulka 44 - Popisná statistika VO1, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	67
Tabulka 45 – Stupně rizikovosti, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	68
Tabulka 46 - Popisná statistika VO1, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	68
Tabulka 47 – Stupně rizikovosti, žáci 8. ročníku (vlastní výzkum, 2024).....	68
Tabulka 48 – Výsledky faktoru abúzus (vlastní výzkum, 2024).....	69
Tabulka 49 – Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024).....	70
Tabulka 50 - Výsledky faktoru delikvence (vlastní výzkum, 2024).....	70
Tabulka 51 - Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024).....	70
Tabulka 52 - Výsledky faktoru šikana (vlastní výzkum, 2024).....	71
Tabulka 53 - Popisná statistika VO2 (vlastní výzkum, 2024).....	71
Tabulka 54 – Korelace VO3.....	72

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Isabela Živnůstková, jsem studentkou navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně oboru Sociální pedagogika. Obracím se na vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro moji diplomovou práci. Dovoluji si vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast ve výzkumu je zcela anonymní. Předem děkuji za spolupráci.

---

1. Pohlaví*

Muž

Žena

2. Školní ročník*

6. Ročník

7. Ročník

8. Ročník

9. Ročník

3. Věk*

Vyplň

Následující otázky jsou zaměřené na vaše zkušenosti s aktivitami. Odpovídejte upřímně. Když uvedené tvrzení odpovídá vaší zkušenosti, zakroužkujte „ano“. Pokud pro vás otázka neplatí, zakroužkujte „ne“.

4. Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano

Ne

5. Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu ("trávu") nebo hašiš?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano

Ne

6. Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

7. Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

8. Vykouříš denně více než 5 cigaret?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

9. Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

10. Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

11. Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

12. Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

13. Byl/a jsi někdy během svého života "za školou"?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

14. Ukradl/a jsi někdy něco někomu?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

15. Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

16. Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

17. Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

18. Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

19. Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

20. Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy)*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

21. Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Ano   Ne

22. Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby vám váš/vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a cigaretu a vy byste nechtěl/a kouřit ?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Velmi Snadno   Docela Snadno   Docela Těžko   Velmi Těžko

23. Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby vám váš/vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a marihuanu a vy byste nechtěl/a?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Velmi Snadno   Docela Snadno   Docela Těžko   Velmi Těžko

24. Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby vám váš/vaše nejlepší kamarád/ka nabídl/a nějakou drogu a vám by se nechtělo si ji vzít?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Velmi Snadno   Docela Snadno   Docela Těžko   Velmi Těžko

25. Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby s vámi chtěl někdo, koho máte hodně rád/a, mít pohlavní styk?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Velmi Snadno   Docela Snadno   Docela Těžko   Velmi Těžko

26. Jak těžko by se vám říkalo „ne“, kdyby jste vy i váš přítel/přítelkyně chtěli mít pohlavní styk?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Velmi Snadno   Docela Snadno   Docela Těžko   Velmi Těžko

27. Jak silný je mezi vašimi vrstevníky tlak na to, abyste měli pohlavní styk?*

Zakroužkuj jednu odpověď

Žádný   Malý   Docela Velký   Hodně Velký